

**RIIGIKOHUS
ÕIGUSTEABE OSAKOND**

Timo Reinthal

**KRIMINAALMENETLUSES RAKENDATAVA
KOKKULEPPEMENETLUSE KOHTUPRAKTIKA**

Analüüs

Tartu
12. veebruar 2008

Sisukord

1. KOKKULEPPEMENETLUSE EESMÄRK	4
2. KOKKULEPPEMENETLUSE ÕIGUSLIK REGULATSIOON	5
3. STATISTIKA	5
4. KOKKULEPPEMENETLUSE KÄIGUS TÕUSETUVATE KÜSIMUSTE VAATLUS	8
4.1 KURITEO KVALIFIKATSIOON JA SÜÜ	8
4.2 KURITEOGA TEKITATUD KAHJU LAAD JA SUURUS.....	12
4.3 KARISTUSE LIIK JA MÄÄR	14
4.3.1 Lisakaristus.....	15
4.3.2 Süüid kergendavad ja raskendavad asjaolud.....	17
5. DOKUMENTIDE JA TOIMIKUTE VAATLUS	17
6. KOKKULEPPEMENETLUS VS. VÄÄRTEOMENETLUS	27
JÄRELDUSED	28

Analüüsi eesmärk

Käesolevas töö eesmärgiks on analüüsida kriminaalmenetluse raames toimuva kokkuleppemenetluse kohtupraktikat Eestis. Samuti antakse ülevaade 2006. aastal statistikast. Analüüsiga soovime anda vastuse küsimustele, kas kokkuleppemenetlused on piisavalt seaduses reguleeritud, kas Eesti kohtusüsteemis on kokkuleppemenetlused läbi viidud seaduspäraselt, millest võivad eksimused olla tingitud ning millised võiksid olla lahendused analüüsi käigus välja tulnud võimalike kitsaskohtade ületamiseks.

Käesolevas analüüsis uuritakse kriminaalmenetluse raames toimuva kokkuleppemenetluse rakendamise praktikat kriminaalkohtumenetluses ja otsitakse vastust eelkõige järgmistele küsimustele:

- kuidas on lahendatud kokkuleppemenetluses kohtute poolt süüteo kvalifikatsiooni, süü, kahju suuruse ja laadi ning karistuse liigi ja määra küsimus;
- milliste küsimuste lahendamine ei nähtu otsustes;
- kas esineb asjaolusid, millega kohus kokkuleppemenetluse raames otsust tehes ei saa arvestada;
- millistel põhjustel on kohus tagastanud kokkuleppe prokuratuurile menetluse jätkamiseks.

Analüüsi aluseks olevad materjalid

Analüüsis tugineb Justiitsministeeriumi poolt väljastatud andmetele 2006. aastal toimunud kokkuleppemenetluste kohta, Kohtulahendite Infosüsteemis (KIS) kättesaadavatele 2006 ja 2007 aasta kohtuotsustele ja -määrustele kokkuleppemenetluses ja Justiitsministeeriumi karistuspoliitika osakonna koostatud ülevaatest Riigikogule 2006. aasta kriminaalpoliitika arengusuundadest.¹ KIS-ist vaadeldi 405 otsust, mis oli tehtud ajavahemikul 01.09.2006-31.12.2006, 50 otsust ajavahemikust 01.01.2007 - 30.04.2007, 102 määrust ajavahemikust 01.09.2006 - 30.04.2007 ja lisaks analüüsis välja toodud näidetega seotud otsuseid ning määruseid. Eraldi vaadeldi 260 kohtute poolt järjest tehtud otsust ja 16 kriminaaltoimiku tagastamise määrust ajavahemikus 01.09.2006-18.09.2006, eesmärgiga selgitada välja probleemsete otsuste osakaal ning prokuratuurile kokkuleppe tagastamise peamised põhjused. Asjakohastes kohtades on viidatud kohtuistungite protokollidele. Samuti on vaadeldud 10-t kohtutoimikut Eesti erinevates kohtutes. Analüüsis ei ole võrreldud prokuratuuri ja kahtlustatava või süüdistatava vahel sõlmitud kokkuleppeid.

Kohtulahendites sisalduvad isikunimed on asendatud sõnaga "Isik" ning aadressid sõnaga "Korter".

---

¹ <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=27869/2006.a+aruanne.pdf> 22.06.2007

1. Kokkuleppemenetluse eesmärk

Vastavalt Põhiseadus § 146-le mõistab õigust ainult kohus. Kohus on oma tegevuses sõltumatu ja mõistab õigust kooskõlas põhiseaduse ja seadustega. KrMS § 239 lg 1 kohaselt võib kohus süüdistatava ja prokuratuuri taotlusel lahendada kriminaalasja kokkuleppemenetluses.

Kokkuleppemenetluse eesmärk on menetluse kiirem läbi viimine ning sellest tulenevalt ka riigiressursside säästvam kasutamine. Kas kokkuleppemenetlus on seda eesmärki ka täitnud?

Võrreldes toimingute arvu kokkuleppemenetluses ja lühimenetluses, siis näeme, et kokkuleppemenetluses tuleb prokuröriil teha tegelikult tunduvalt rohkem toiminguid. Seega saab menetluse kiirust mõjutada vaid kohtumenetluse etapp, mis on võrreldavate menetluste puhul väidetavalt vastavalt 30 päeva ja 80 päeva.² Samas võib vahe tulla kokkuleppemenetluses lahendatavate asjade kohtute poolt nn eelistamisest.³ Viimast väidet toetab vaadeldud toimikute ja KIS süsteemi vahendusel kohtuistungis protokollides märgitud istungite kestvuste võrdlus. Loomulikult ei ole kohtuistungis kestvus ainuke näitaja. Siinkohal ei pea aga tõenäoliselt, et lühimenetluse ja kokkuleppemenetluse toimikutega tutvumine nii erinevalt aega võtab.

17. juuni 2004. a. ettekandes Riigikogule Riigikohtu esimees soovitas kasutada enam erinevate lühimenetluste vorme */.../ lihtmenetluse, kokkuleppemenetluse ja kirjaliku menetluse soodustamine. Lisaks menetlusseadustike muutmisele, mis võtab aega vähemalt pool aastat, eeldab liht- ja kokkuleppemenetlus muutusi ka kohtute töö kultuuris. Kohtunik peaks pakkuma kompromisslahendusi ja püüdma veenda menetlusosalisi sellega leppima, vaja on dialoogi kohtu ja protsessiosaliste vahel. Apellatsioon- ja kassatsioonistmes on kohtuistung üle tähtsustatud, istung on vajalik esmajoones tõendite hindamiseks. Edasikaebe menetluses aga ei toimu alati tõendite hindamist.*⁴

Kuigi kokkuleppemenetluse eesmärk on menetluse kiirendamine, ei saa see olla eesmärk omaette. Kiirustamisega kaasneb pinnapealsus ning see ei soodusta õiglase otsuse tegemist. Õigusemõistmine peab pigem toimuma ilma viivitusega, et tagada selle efektiivsus ja usaldusväärsus. Euroopa Inimõiguste Kohus (EIK) on korduvalt oma lahendites rõhutanud, et riigi kohus on organiseerida oma õigussüsteemi nii, et oleks tagatud artikli 6 nõuetest kinnipidamine, ega ole aktsepteerinud valitsuse argumenti, et asjade menetlemise venimisel on süüdi kohtute suur töökoormus.⁵ Seega tuleb pigem leida rahalised vahendid kohtute tööjõu suurendamiseks, kui seadussätete muutmine nii, et toimuks ebaefektiivne kiirem menetlus.

Samas võib nentida, et **kokkuleppemenetlus on väga efektiivne menetlusvorm põhjendamatult viivitatud kohtueelse menetluse lõpule viimiseks**. Seda see tõttu, et kokkuleppe sõlmimise ja kinnitamisega on sisuliselt kohtumenetlus läbi.

² R. Lang <http://web.riigikogu.ee/ems/stenograms/2007/02/m07021305.html>

³ Ka kohtud võivad minna lihtsamat vastupanuteed ning eelistada asju, mida ei pea sisuliselt arutama.

⁴ <http://web.riigikogu.ee/ems/stenograms/2004/06/m04061718.html>

⁵ U. Lõhmus "Õigus õiglasele kohtulikule arutamisele" http://www.juridica.ee/get_doc.php?id=510

2. Kokkuleppemenetluse õiguslik regulatsioon

Kokkuleppemenetlusi reguleerib Kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS) 9. peatükki 2. jagu. KrMS § 239 lg 2 sätestab alused, millistel juhtudel kokkuleppemenetlust **ei kohaldata**. Osundatud sätte järgi ei kohaldata kokkuleppemenetlust:

- 1) esimese astme kuriteole, mille eest karistusseadustik näeb kergeima karistusena ette vähemalt **neli aastat vangistust** või raskeima karistusena **eluaegse vangistuse**;
- 2) kui sellega **ei nõustu** süüdistatav või tema kaitsja või prokuratuur;
- 3) **mitme süüdistatavaga** kriminaalasjas, kui vähemalt **üks süüdistatav ei nõustu** kokkuleppemenetluse kohaldamisega;
- 4) kui sellega **ei nõustu** kannatanu või tsiviilkostja.

Seega kõikidel ülejäänud juhtudel on kokkuleppemenetluse kohaldamine võimalik.

Kokkuleppemenetluse ettepanek või tulla nii prokuratuuri kui ka kahtlustatava või süüdistatava poolt. Kokkuleppemenetluse võimalikkuse korral peab prokuratuur tegema KrMS § 240 ette nähtud toimingud. KrMS § 242 lg 1 sätestab, et kui kokkuleppemenetlust alustab kahtlustatav või süüdistatav, siis tuleb tal esitada prokuratuurile KrMS § 225 järgi kirjalik taotlus. Vastavalt mainitud paragrahvile võib kahtlustatav või süüdistatav taotluse esitada 10 päeva jooksul alates kriminaaltoimikuga tutvumisest. Antud aega saab prokuratuur pikendada 15 päevani mahukate ja keeruliste kriminaalasjade puhul. Reaalselt ilmselt toimub siiski kokkuleppemenetluse kohaldamise võimalikkuse arutamine kahepoolsete läbirääkimiste käigus veel enne KrMS § 240 ja § 242 kirjeldatud toimingute tegemist. Siiski grammatilist tõlgendust kasutades jõuaksime olukorrani, kus prokuratuur võib ettepaneku kokkuleppemenetluseks teha igal menetlusetapil, kuid kahtlustatav või süüdistatav ainult peale kriminaaltoimikuga tutvumist.

Kokkuleppemenetluse kohaldamiseks on vajalik kannatanu või tsiviilkostja nõusolek, mille kohta koostatakse nõusoleku protokoll.⁶ Peale kannatanu nõustumist kokkuleppemenetlusega alustatakse kokkuleppemenetluse läbirääkimisi, mille tulemusel sünnib kokkulepe. Prokuratuur edastab sõlmitud kokkuleppe koopiaid süüdistatavale ja kaitsjale ning saadab kriminaaltoimiku kohtusse.

3. Statistika

Kokkuleppemenetlus on menetlejate seas küllaltki populaarne. Kohtutes lahendati 2006.a 9353 asja ning neist 8573 erinevates lihtmenetluse vormides, osakaalus 91,7%. Sellest 8573-st omakorda moodustasid kokkuleppemenetlused 59,4% (5091) ning sellest tulenevalt moodustasid kokkuleppemenetluse asjad kõikidest asjadest 54,4%. Neist 4823 jõuti otsuseni ning 268-l korral tegi kohus määruse. Üldse lahendati lihtmenetluses kokku 8573 asja. Seega oli kokkuleppemenetluste osakaal lihtmenetluses 59,4%.⁷

Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakonna andmetel saatis prokuratuur 2006. aastal kohtusse 8349 kuritegu kokkuleppemenetluses lahendamiseks.⁸

---

⁶ KrMS § 243

⁷ Justiitsministeeriumi andmed.

⁸ <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=27869/2006.a+aruanne.pdf>

Kuna kohtute ja prokuratuuri statistika kogumisel on kasutatud erinevat meetodikat ja töödeldud erinevaid andmeid, siis siinkohal saab välja tuua ainult arvandmed ning sisulist võrdlust teha ei saa. Nimelt on kohtud andmete töötlemisel lähtunud toimikute ehk kohtusse saadetud kriminaalasjade(toimikute) arvust, kuid prokuratuur on oma statistikas lähtunud kuritegude arvust.⁹

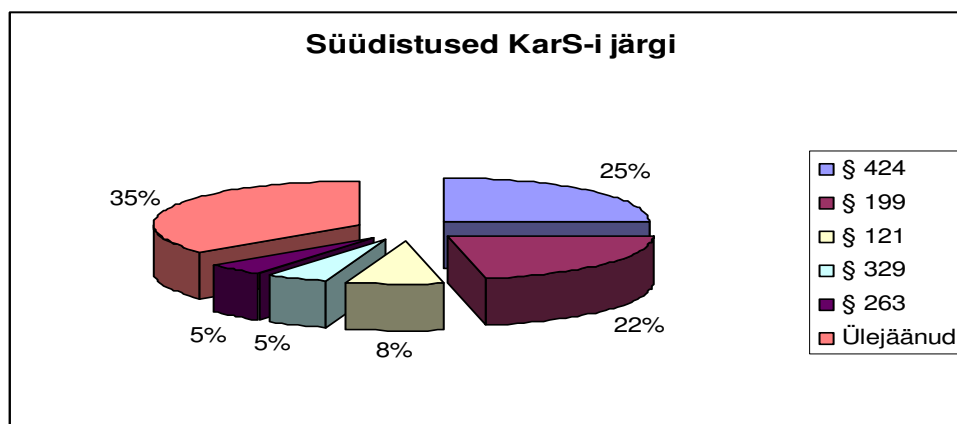
Kohtu toimikud vs kuriteod kokkuleppemenetluses

	Viru	Põhja	Lõuna	Lääne	Kokku
Kohus	835	1118	2149	989	5091
Prokuratuur	1195	1779	3771	1604	8349
Vahe	360	661	1622	615	3250

Joonis 1

Samas Justiitsministeeriumi andmete kohaselt tehti kohtute poolt otsus või määrus kokkuleppemenetluses 8064 kuriteo kohta. Seega arvandmete võrdlemisel saadud vahe võib tuleneda asjaolust, et kohtus on küll prokuratuuri poolt saadetud isikute süüteoasjad menetlusse võtnud, kuid lahendini veel jõudnud ei ole. Välja võib tuua, et kokkuleppemenetluste puhul ühe toimiku kohta oli keskmiselt 1,6 kuritegu.

Kõige enam süüdistati kokkuleppemenetluses isikuid KarS § 424 (2032) ning KarS § 199 (1750) järgi. Järgnesid § 121 (636), §329 (375) ja § 263 (374). Üldse sõlmiti kokkulepe 116 KarS-i ning 26-e KrK erineva paragrahvi järgi karistatava süüteo kohta.

Joonis 2

Kuigi statistikat peetakse nii prokuratuuri, kui ka kohtute tegevuse üle, siis nende andmete ühildamine on mitmeti problemaatiline. Tihti esineb ka vigu erinevates registrites, mistõttu statistiliselt välja toodud numbrid võivad osutada küll suurusjärke enam-vähem kajastavaks, kuid kindlasti tuleb võimalusel arve kontrollida või päringuid korrata.

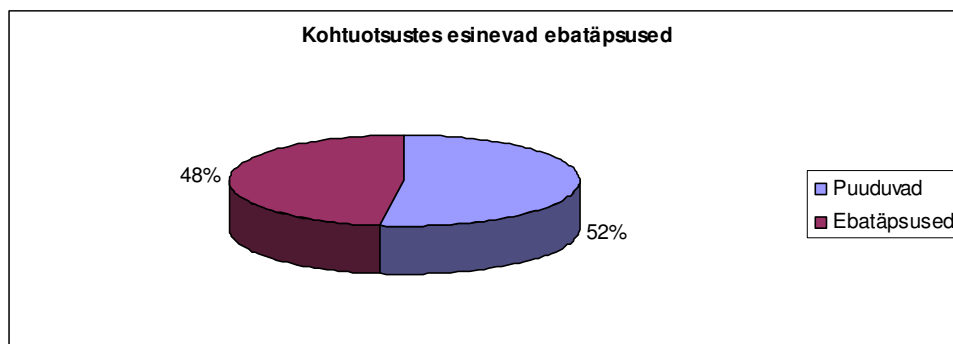
Statistiliste andmete probleemi on puudutanud ka Justiitsminister Rein Lang oma 17.02.2007 ettekandes Riigikogule: *Täna ei ole veel kohtueelse kriminaalmenetluse ja kohtute*

⁹ Näiteks kui kaks isikut panevad toime kuriteo, mis lahendatakse ühes kriminaalasjas, siis prokuratuuri jaoks on lahendi saanud kaks asja, kuid kohus on otsustanud ühe asja.

infosüsteemide puhul välja arendatud ühtset statistikalahendust, mistõttu statistika võrreldavus ning põhjalikkus erinevad kohtueelse ja kohtumenetluse puhul oluliselt. Siiski saab välja tuua fakti, et 2006. aastal saabus esimese astme kohtutesse lahendamiseks 10 687 kriminaalasja. Rõhutan, et 10 687 asja ehk toimikut, mitte aga kuritegu või süüdistatavat – neid võib ühes toimikus olla rohkem. Need kriminaalasjad jaotusid nelja maakohtu vahel järgmiselt: Harju 40%, Tartu 25%, Viru 19% ja Pärnu 16%. Lahendini jõudis esimese astme kohtutes 2006. aastal 9353 kriminaalmenetlust, millest valdav enamik lahendati lihtmenetluses. Kohtutes tuleb eriti selgelt ilmsiks eri menetlusliikide ökonoomsus ehk lahendamisele kuluv aeg – kui käskmenetluses on see keskmiselt 18 päeva, kokkuleppemenetluses 30 päeva ning lühimenetluses 80 päeva, siis üldmenetluses ehk võistlevas protsessis kulub ühes asjas kohtumenetlusele koguni keskmiselt 307 päeva.¹⁰

260 otsuse põhjal, mis on tehtud 01.09.2006-18.09.2006 saab välja tuua järgnevad andmed.

260-st otsusest 136-l juhul ei olnud esmapilgul märgatavaid karistusõiguslikke või menetlusõiguslikke ebatäpsusi. 124-l juhul esines kohtuotsuses erinevaid ebatäpsusi.

Joonis 3

Ebatäpsusteks loeti analüüsi käigus:

- 1) kohtuotsuses ei kajastunud, kas prokurör ja kaitsja jäävad kokkuleppe juurde
- 2) reaal- ja ideaalkogumi väär kasutamine
- 3) otsusest puudus viide edasikaebamise korrale
- 4) süüte kvalifikatsioon vale
- 5) grupiviisilise süüte korral ei kajastu otsuses teised süüalused
- 6) katseaeg pikem mõistetud karistusest
- 7) kohtuotsuses ei kajastunud kokkuleppe sisu

Ebatäpsuseks ei loetud kohtuotsuses kannatanu kohta viidete puudumist, sest vaadeldud otsustest vaid 13 sisaldas informatsiooni kannatanu kohta.

79-l juhul puudus kohtuotsusest prokuröri ja kaitsja arvamus kokkuleppe kohta ning nende kinnitus kokkuleppe juurde jäämise kohta.

Arvestades asjaolu, et kokkuleppemenetluses tehti 4823 otsust, võib hinnanguliselt öelda, et ebatäpsustega kohtuotsuseid on ligikaudu 2315.

¹⁰ <http://web.riigikogu.ee/ems/stenograms/2007/02/m07021305.html> 13.09.2007

4. Kokkuleppemenetluse käigus tõusetuvate küsimuste vaatlus

Selleks, et kokkuleppemenetluses esinevaid probleeme välja tuua, vaatleme konkreetseid küsimusi, mis tuleb lahendada kohtul kokkuleppemenetluse käigus. Samuti osundatakse näidetena võimalikele kitsaskohtadele kohtulahendites.

Kokkuleppemenetluse rakendamise eelduseks on, et prokuratuur ja kahtlustatav või süüdistatav ning tema kaitsja jõuavad kokkuleppele kuriteo kvalifikatsioonis, kuriteoga tekitatud kahju laadis ja suures. Kui kuriteo laadis ja suures jõutakse kokkuleppele, siis alustatakse läbirääkimisi karistuse liigi ja määra üle, mida prokurör taotleb kohtus kuriteo toimepanemise eest.¹¹

4.1 Kuriteo kvalifikatsioon ja süü

Kuigi seaduses ei ole otsesõnu kehtestatud mingeid piiranguid kuriteo kvalifikatsiooni osas kokkuleppimise suhtes, peaks prokuratuur siiski lähtuma arusaamast, mille kohaselt otstarbekuse kaalutluse rakendamine kuriteo kvalifikatsiooni suhtes kokku leppimisel on vaid piiratud ulatuses lubatud. Lähtumine eelkirjeldatud arusaamast tähendaks seda, et kuigi kuriteo kvalifikatsioon on kokkuleppemenetluses kokkuleppe objekt, puudub kokkuleppe pooltel täielik dispositiivsus kriminaalmenetluses kindlakstehtud faktiliste asjaolude karistusnormi alla subsumeerimise suhtes. Sellele, et seadusega ei ole kokkuleppe pooltele antud täielikku dispositiivsust kuriteo kvalifikatsiooni kindlaksmääramisele, viitab KrMS § 248 lg 1 p-s 1 sätestatu, mille kohaselt kohus teeb kriminaaltoimiku tagastamise määruse, kui kohus ei nõustu kuriteo kvalifikatsiooniga. Oluline on silmas pidada seda, et kohtule ei ole seadusega antud volitust lähtuda kuriteo kvalifikatsiooni õigsuse hindamisel otstarbekuse kaalutlusest.¹²

2006. aastal on kohtu poolt kuriteo kvalifikatsiooniga mittenõustumise tõttu menetlusi prokuratuuri tagasi saadetud suhteliselt vähe. Kokku on tehtud kohtutes 4823 otsust ning 268 määrust, mis teeb määruste osakaaluks kokkuleppemenetluses 5,6%. Seega võib statistikast järeldada, et kuriteo kvalifikatsiooniga mitte nõustumine kohtu poolt on väga väikseks probleemiks kokkuleppemenetluses ehk siis enamasti on kohus nõus prokuratuuri poolt pakutud kvalifikatsiooniga¹³. Samas võib jõuda andmeid interpreteerides ka vastupidisele tulemusele, mis tähendaks, et kohus ei kontrolli kvalifikatsiooni vastavust toime pandud teo asjaoludele. Näited, kus prokuratuur kuriteo kvalifikatsiooni osas on eksinud või jätnud vajalikud tõendid kriminaaltoimikusse lisamata, on kohtupraktikas täiesti olemas.

Näide 1

Kohus tuvastas:

Isikut süüdistatakse selles, et tema olles isikuks, kes on varem toime pannud röövimise, võõra vallasaja ebaseadusliku omastamise eesmärgil, grupis koos Isik A-ga X aja paiku tungisid metallvõrkaiaga ning väravaga piiratud ehitusobjektile aadressil Korter, kust võtsid ära kaks

---

¹¹ KrMS § 244 lg 2

¹² M. Sillaots "Kokkuleppemenetlus kriminaalmenetluses" Tartu 2004

¹³ Seda enam, et sellest 5,3% vaid osa asju tagastatakse kvalifikatsiooniga mitte nõustumise tõttu. Enamuse moodustab siiski kokkuleppemenetluse kohaldamise aluste puudumine.

ventilatsiooniplekki mõõduga 125cm x 250cm x 0.88 cm, maksumusega a 2873.30 krooni kogumaksumusega 5746.60 krooni.¹⁴

Seega Isik pani toime võõra vallasasja äravõtmise selle ebaseadusliku omastamise eesmärgil, isiku poolt, kes on varem toime pannud röövimise, grupi poolt ja sissetungimisega s.o KarS § 199 lg 2p 4,7,8 järgi kvalifitseeritava kuriteo.

Karistusregistri õiendist tl 49-50, ei nähtu, et Isik oleks eelnevalt süüdi tunnistanud KarS § 200 järgi kvalifitseeritavas kuriteos või muus süüteo, mis annaks aluse tema tegevuse kvalifitseerimiseks KarS § 199 lg 2p 4 järgi ning puuduvad andmed, mis kinnitaksid süüdistuse paikapidavust ja Isiku poolt enne kõnealust sündmust kuritegude toimepanemise tuvastamist. Sellistel asjaoludel asub kohus seisukohale, et puuduvad kriminaalõiguslikult arvestatavad andmed süüdistuse kvalifitseeriva asjaolu kohta, mistõttu Isiku käitumisele antud kriminaalõiguslik hinnangut tuleb muuta.

KrMS § 245¹ lg 1 p 3 kohaselt teeb kohus määruse kriminaaltoimiku prokuratuurile tagastamiseks võimalusega koostada uus kokkulepe, kui kohus ei nõustu kuriteo kvalifikatsiooniga.

Eelneva alusel ja juhindudes KrMS § 245¹ lg 1 p 3 kohus

Määras:

Tagastada kriminaaltoimik Isiku süüdistuses KarS § 199 lg 2p 4,7,8 järgi ja Isik B süüdistuses KarS § 199 lg 2p 4 järgi prokuratuurile

Antud juhul on tegemist siis prokuratuuri poolt ekslike andmete esitamisega kohtule, mille tulemusel kohus toimiku prokuratuurile tagastas võimalusega koostada uus kokkulepe.

Küsimus tekkitab ka, et kas isik oli siis eelnevalt karistatud süüteo, mis oleks vastavat kvalifikatsiooni võimaldanud või mitte ja millest lähtuvalt prokurör vastava kvalifikatsiooniga süüdistuse esitas?

Lähtuvalt eeltoodust tundub, et kokkuleppemenetluses piiratakse tunduvalt kohtu pädevust võrreldes üldmenetlusega. Üldmenetluses saab teha vaid õigeksmõistva või süüdimõistva kohtuotsuse ning kohtul on õigus kvalifikatsiooni kergendada. Kokkuleppemenetluse puhul aga kohus kvalifikatsiooniga mitte nõustumisel peab toimiku prokuratuuri tagastama ning menetlus jätkub.

Järgnevas näites on süütegude kvalifitseerimisel jäetud märkimata, et osad süütegedest jäid katse staadiumisse.¹⁵

Näide 2

Süüdistus

Isikut süüdistatakse selles, et tema olles Pärnu Maakohtu Pärnu kohtumaja poolt karistatud 22.06.2006.a. KarS § 199 lg 2 p 4, 7 alusel liitkaristusega tingimisi vangistus: 2 a 3 aastase katseajaga, varastas 12.08.2006.a. kell 17.05 alkoholihoobes olles Pärnumaal Tõstamaa alevikus Kalli mnt 3 asuvast Pärnu Majandusühistu Tõstamaa kauplusest 4 plokki A.Le Coq õlut 6 pakiga koguväärtuses 276 krooni.

17.08.2006.a kell 22.10, olles alkoholihoobes, püüdis varastada Pärnu linnas, Suur-Jõe 57 asuvast kauplusest Suurejõe Selver 1 pudeli viskit „Tullamore Dew“ hinnaga 185 krooni, möödudes kassast kauba eest tasumata, kuid kuritegu jäi lõpule viimata süüdlase tahtest mitteolenevatel põhjustel, kuna ta peeti kaupluse töötaja poolt kinni;

¹⁴ Kõikide näidetes toodud isikunimed on asendatud sõnaga "Isik" vastavas käändes

¹⁵ otsus nr 1-06-11139

19.08.2006.a kell 13.00 püüdis varastada Pärnu linnas, Riia mnt.74 asuvast kauplusest Maxima 1 pudeli viskit M.P.J. J.N. Red Lebel hinnaga 134.90, möödudes kassast kauba eest tasumata, kuid kuritegu jäi lõpule viimata süüdlase tahtest mitteolenevatel põhjustel, kuna ta peeti kaupluse töötaja poolt kinni;

21.08.2006.a kell 18.50 püüdis varastada Pärnu linnas, Suur-Jõe 58 asuvast kauplus-laost Kanpol 1 pudeli likööri „Jagdtraum“ (0,7l) hinnaga 104.90, möödudes kassast kauba eest tasumata, kuid kuritegu jäi lõpule viimata süüdlase tahtest mitteolenevatel põhjustel, kuna ta peeti kaupluse töötaja poolt kinni;

21.08.2006.a kell 21.27 varastas Pärnu linnas, Papiniidu 8/10 asuvast kauplusest Hyper Rimi 1 pudeli Jägermeister (0,7l) hinnaga 179 krooni;

22.08.2006.a kell 21.31 püüdis varastada Pärnu linnas, Papiniidu 8/10 asuvast kauplusest Hyper Rimi 1 pudeli likööri „Jägermeister“ (0,5l) hinnaga 135 krooni, möödudes kassast kauba eest tasumata, kuid kuritegu jäi lõpule viimata süüdlase tahtest mitteolenevatel põhjustel, kuna ta peeti kaupluse töötaja poolt kinni.

Seega tema, võõra vallasasja äravõtmise eest selle ebaseadusliku omastamise eesmärgil, varem varguse toimepannud isiku poolt, pani toime KarS § 199 lg 2 p 4 järgi kvalifitseeritava kuriteo.

Maakohtu seisukoht

Prokuröri abi, süüdistatav ja tema kaitsja jäid kohtus nende vahel sõlmitud kokkuleppe juurde, mille kohaselt prokuröri abi nõudis kohtus Isiku süüdi tunnistamist KarS § 199 lg 2 p 4 järgi ja mõista karistuseks 4 kuud vangistust.

KarS § 74 lg 5 alusel pöörata täitmisele 22.06.2006.a. Pärnu Maakohtu Pärnu kohtumaja poolt mõistetud karistus 2 aastat vangistust ja KarS § 64 lg 1 ja § 65 lg 2 alusel suurendada uue kuriteo eest mõistetud karistust eelmise kohtuotsuse järgi mõistetud karistuse ärakandmata osa võrra ja mõista liitkaristuseks Isikule 2 aastat ja 4 kuud vangistust.

Kohus leidis, et puuduvad tegude õigusvastasust ja isiku süüdi välistavad asjaolud, käesolevas kriminaalasjas ei ole rikutud kokkuleppemenetluse norme ja juhindudes KrMS § 248 lg 1 p 4 kohas otsustas kokkuleppe kinnitada ja teha kohtuotsuse Isiku süüdimõistmise ja talle kokkuleppekohase karistuse mõistmise kohta.

Probleemiks võiks kujuneda olukord, kus prokuratuur isiku mõjutamiseks asub kuriteo tehiohusid muutma. Võrdluseks võib siin tuua USA kriminaalmenetluse võimalused, kus prokuröriil on võimalik parandada enda menetluspositsiooni sellega, et suurendab süüdistatava teo raskust või süüdistuspunkti, et süüdistatav tunnistaks siis ennast süüdi vähemates ja kergemates süüdistuspunktides.¹⁶ USA vastavatele võimalustele kriminaalmenetluses on viidatud ka muus erialakirjanduses.¹⁷

Siinkohal tulekski rõhutada, et kokkuleppe läbirääkimise sisuks võib olla küll kuriteo kvalifikatsioon, kuid selleks ei saa olla kuriteo tõeste tehiohude olemasolu või puudus. Seega kuriteo kvalifitseerimisel tuleb lähtuda kogutud tõendite põhjal selgeks tehtud asjaoludele. Igasugune tõenditega manipuleerimine (teadvalt tõendite välja jätmine või fiktiivsete tõendite lisamine) kokkuleppe saavutamise eesmärgil prokuratuuri poolt oleks täiesti lubamatu ning kahjustaks õiguskorda.

¹⁶ T.M. Massaro, Strafverteidiger 1989 H. 10, S. 457

¹⁷ Näiteks Dreher, K. "Kontrollierbarkeit konsensualer Verfahrensweisen am Beispiel des US- amerikanischen Strafprozessrechts" Berlin 2003

Tulles tagasi süü küsimuse juurde, tuleb nentida, et kokkuleppemenetluses ei ole süü tunnistamine süüdistatava poolt oluline. Tinglikult võib öelda, et kokkuleppemenetlusega nõustumisel võtab isik süü omaks, kuid tegelikku süüküsimuse arutamist kokkuleppemenetluses ei toimu. Seda isegi vaatamata Riigikohtu otsusele nr 3-1-1-79-05, kus *Riigikohtu kriminaalkolleegium märgib, et kokkuleppemenetluse olemusest tulenevalt on kokkuleppe sõlmimine prokuröri, süüdistatava ja tema kaitsja vahel võimalik vaid juhul, kui süüdistatav ise on selle kokkuleppega nõus. Süüdistatava nõustumine kokkuleppega tähendab ka nõustumist temale süüksarvatud kuriteo kvalifikatsiooniga, ning seeläbi nõustumist asjaoluga, et kokkuleppemenetluses tehtava süüdimõistva kohtuotsuse korral käsitatakse teda kokkuleppes märgitud kuriteo toimepanemises süüdi olevana. Seejuures ei ole oluline, et süüdistatav oleks end varasemas menetluses otsesõnu süüdi tunnistanud - kokkulepe on võimalik ka olukorras, kus süüdistatav või kahtlustatav menetluse varasemates staadiumides on eitanud oma süüdi kuriteo toimepanemises. Oluline on aga, et süüdistatav oleks kokkuleppest aru saanud ja et seda sõlmides oleks ta väljendanud oma tõelist tahet. Tulenevalt KrMS § 247 lg-st 2 lasub viimatinimetatud asjaolude kontrollimise kohustus kohtul.*

Samas tuleb öelda, et kuigi kokkuleppemenetluse puhul kohus eeldab isiku süüdi, ei tohi kohtu tegevus piirduda ainult kokkuleppe formaalse kontrolliga. *kokkuleppe sõlmimine prokuröri, süüdistatava ja tema kaitsja vahel ei vähenda aga kuidagi kohtu rolli õigusemõistmisel, rääkimata sellest, nagu taanduks kohtu tegevus kokkuleppemenetluses pelgalt sõlmitud kokkuleppe n.-ö tehnilisele kinnitamisele. Kuigi kokkuleppemenetluses märgitakse süüdimõistva kohtuotsuse põhiosas vaid see, millises süüdistuses kohus süüdistatava süüdi tunnistab ja kokkuleppe sisu, tuleb ka selles menetluses kohtul eelnevalt tuvastada, kas on aset leidnud tegu, milles süüdistatavat süüdistatakse, kas selle teo on toime pannud süüdistatav, kas see tegu on kuritegu ning millise paragrahvi, lõike ja punkti järgi Karistusseadustikus tuleb see kvalifitseerida.*¹⁸ Kahjuks vaadeldud kohtuotsuste puhul võib öelda, et maakohtud on tihtipeale võtnud endale kokkulepete formaalse kinnitaja rolli, mida iseloomustavad toodud analüüsis esitatud näited.

Eeltoodut mõtet kordab Riigikohus otsuses nr 3-1-1-52-07: *Kokkuleppemenetlus kaotaks oma mõtte, kui kokkuleppel puuduks igasugune siduvus ja kohus peaks kõigil juhtudel pärast seda, kui on veendunud kokkuleppe vastavuses süüdistatava tahtele, alati iseseisvalt ja samas mahus nagu üldmenetluseski jätkama selle selgitamist, kas tegu, milles süüdistatavat süüdistatakse, on aset leidnud; kas teo on toime pannud süüdistatav; kas tegu on kuritegu ning millise paragrahvi, lõike ja punkti järgi karistusseadustikus tuleb see kvalifitseerida ning kas süüdistatav on selle teo toimepanemises süüdi (KrMS § 306 lg 1 p-d 1 - 4). Olles põhjalikult kontrollinud süüdistatava tegeliku tahte ning sõlmitud kokkuleppe kooskõla, on kohtul üldjuhul alus eeldada süüdistatava nõustumist süüdistusega ka viimatiloetletud küsimustes.*

Riigikohtu otsusest nr 3-1-1-52-07 ei tohiks siiski välja lugeda, et maakohus tohiks KrMS 306 lg 1 p 1-4 loetletud küsimused üldse kontrollimata jätta ja lähtuda vaid süüdistatava kokkuleppe sõlmimise tahtest. Vastavate küsimuste kontrollimist ei tule lihtsalt teha samas mahus mis üldmenetluses. Kohus ei saa ka oma otsuse tegemise aluseks võtta ainult süüdistatava nõustumist mainitud paragrahvis loetletud küsimustega. Seda juba ainuüksi seetõttu, et süüdistatava nõustumine näiteks kuriteo kvalifikatsiooniga ei anna veel alust kuritegu just nimelt selliselt kvalifitseerida.

---

¹⁸ otsus nr 3-1-1-79-05

Kokkuleppemenetlusega on kohtuliku arutamise piirid tunduvalt kitsendatud ning seda ka juhul, kui asjaolud oleks kahtlustatava või süüdistatava kasuks. KrMS § 268 lg 8 sätestab, et kohus võib kohtuotsust tehes kuriteo samadest asjaoludest lähtuvalt muuta kuriteo kvalifikatsiooni, kergendades isiku olukorda. Kokkuleppemenetluses vastav võimalus aga kohtul puudub. Seega on küsitav kohtualuse kasuks sätete rakendamise/tõlgendamise põhimõtte.

4.2 Kuriteoga tekitatud kahju laad ja suurus

Vastavalt KrMS § 244 lg-le 1 alustatakse kokkuleppemenetluse läbirääkimisi alles peale §-des 241 ja 243 nimetatud protokollide koostamist. Seega tuleb eelnevalt koostada protokoll nii kahtlustatavalt või süüdistatavalt ja tema kaitsjalt kui ka kannatanult või tsiviilkostjalt saadud nõusoleku kohta kohaldada kokkuleppemenetlust.

KrMS § 243 lg 1 loetleb kannatanult ja tsiviilkostjalt saadud nõusoleku kohta koostatud protokollide kohustuslikud kanded. Kuna sama paragrahvi lõike 3 kohaselt ei ole kannatanul ja tsiviilkostjal õigust loobuda antud nõusolekust, siis tuleks lg 1 loetelu lugeda täielikuks.

Osundatud paragrahvi lõike 1 punkt 6 järgi kantakse protokollide kannatanu arvamus karistuse liigi ja määra kohta. Siit tulevalt on loodud olukord, kus enne sisulisi kokkuleppemenetluse läbirääkimiste alustamist on kannatanul põhimõtteliselt teada taotletava karistuse liik ja määr, kuid samas ei saa kannatanu või tsiviilkostja tutvuda tekitatud kahju laadi ja suurusega.¹⁹ Seega tuleks **kannatanul anda nõusolek** kokkuleppemenetluse kohaldamiseks, **teadmata** näiteks kas hiljem prokuröri ja kahtlustatava vahel kokku lepitud talle tekitatud **materiaalse kahju suurus** vastab tegelikule kahju suurusele. Hiljem aga kannatanul või tsiviilkostjal õigust antud nõusolekust loobumiseks ei ole. Samas KrMS sätestab kannatanu õigusena arvamise andmise süüdistuse ja karistuse ning süüdistuses nimetatud kahju suuruse ja tsiviilhagi kohta.²⁰ Kuna kokkuleppemenetluses süüdistusakti ei koostata vaid selle asemel sõlmitakse kokkulepe, siis peaks vastava arvamise andmise õigus laienema ka kokkuleppe kohta. Küsimus on, et millisel moel see fikseeritakse? Nimelt on kokkuleppe sõlmimise ajaks kannatanu andnud nõusoleku kokkuleppemenetluse kohaldamiseks, milles on fikseeritud arvamus karistuse liigi ja määra kohta, kuid mitte kahju suuruse kohta. Seega piiratakse kokkuleppemenetlusega kannatanu õigusi. Seaduses **tuleks sätestada**, kuidas garanteeritakse kannatanule **kahju suuruse ja laadi adekvaatne kajastus** kokkuleppes, sest nõusoleku protokollis²¹ ja hiljem kohtuistungil kokkuleppes kokku lepitud kahju suuruse muutmine kannatanul puudub.²² See võib aga omakorda tuua kaasa olukorra, kus kannatanu saadud kahju hüvitamiseks peab pöörduma uuesti juba tsiviilkorras hagedes kohtu poole. See oleks aga ebamõistlik ja kannatanuga mitteametlik. Kaaluda võiks sätestada kokkuleppemenetluse kohaldamise eeldusena kannatanule enne kokkuleppemenetlust kahju hüvitamine või prokuröri seotust läbirääkimistel eelnevalt kindlaks tehtud ja kannatanuga kokku lepitud kahju suurusega. Sellisel juhul oleks ebaotstarbekas sätestada seaduses kahju laad ja suurus, kui läbirääkimiste objekt.

¹⁹ Seadus ei sätesta võimalust anda arvamus kahju laadi ja suuruse kohta

²⁰ KrMS § 38 lg 1 p 9

²¹ Nagu öeldud, siis protokollis ei ole üldse kannatanul võimalik kahju kohta arvamus anda

²² Kohtuistungist osavõtt ei ole kannatanule kohustuslik. (KrMS § 246) ning kohtul ei lasu kohustust kannatanu arvamus kohtuistungil küsida (KrMS § 247)

Kuna KrMS-is on üks läbirääkimiste objekt kahju laad ja suurus, siis tegelikult on tekkinud kokkuleppemenetluse puhul situatsioon, kus põhimõtteliselt kannatanu annab volituse läbirääkimiseks kahju laadi ja suuruse üle prokurörile. Kuigi kannatanule jääb õigus ka tsiviilkorras kahjusid hageda, **ei tohiks** kannatanu või tsiviilkostja nõusolekut kokkuleppemenetluse protokollis **käsitleda volitusena prokurörile pidada läbirääkimisi kahju suuruse osas**. Seaduse regulatsioon võiks selles osas siiski selgem olla.

Otstarbekas oleks seaduses sätestada ka juhud, kus kannatanu nõusolekut kokkuleppemenetluse kohaldamiseks ei ole üldse vaja (näiteks olukord, kus kahtlustatav on nõus vabatahtlikult hüvitama kannatanule tekitatud kahju või on juba hüvitanud). Praegusel juhul on kannatanul liiga suur õigus sekkuda riiklikusse menetlusvormi valikusse.²³ Seda enam, et kahjude hüvitamisega peaks kannatanu huvid kriminaalasjas olema lõppenud. Eraldi tuleks vaadelda olukorda, kus kannatanu, andnud arvamuse karistuse liigi ja määra kohta, ei ole nõus kokkuleppemenetluse protokolliga allkirjastama. Ka sellisel juhul kannatanu sisuliselt dikteeriks prokuratuurile menetlusvormi valikut, kuna ilma kannatanu nõusolekuta kokkuleppemenetlust võimalik kohaldada ei ole.

Vaadeldud kohtuotsustest enamuses ei olnud kannatanu kokkuleppemenetlusega nõustumise kohta ühtegi märget. Samas tuleks vastav asjaolu kindlasti kohtuotsuse selguse huvides otsuses kajastada. Seda enam, et kannatanu või tsiviilkostja nõustumine kokkuleppemenetlusega on üks menetluse kohaldamise alusteks. Küll aga oli kohtuotsustes mainitud tsiviilhagi olemasolu või puudus. Otsus ei saa piirduda vaid lausega, et järgitud on kõiki kokkuleppemenetluse sätteid.

Siinkohal on heaks näiteks järgnev kohtuotsus nr 1-06-11115, kus isik on toime pannud korduvalt varguseid, kuid kohtuotsuse öeldakse vaid, et tsiviilhagi puudub. Kas aga ka kannatanud on nõustunud kokkuleppemenetlusega? Seda enam, et menetluse käigus on tuvastatud kannatanud.²⁴

Näide 3

Asjaolud ja menetluse käik

Isikut süüdistatakse selles, et tema isikuna, kes on varem toime pannud varguse 02.08.2006.a kell 14.05 kuni kell 14.10 varastas Pärnu linnas Rüütli 43 asuva kaupluse Kuld-Artur lukustatud vitriinkapist 50 cm pikkus kullast keti, maksumusega 5999 krooni ja 55 cm pikkuse kullast keti maksumusega 6695 krooni, tekitades vargusega AS Artur Trading kokku 12694 krooni suuruse varalise kahju.

02.08.2006.a umbes kella 14.30 varastas Pärnu linnas Munga 2 asuvast MTÜ Pärnu Ettevõtjate Liidu kontorist Kannatanule kuuluva mobiiltelefoni Nokia 6030 maksumusega 1788 krooni, tekitades antud teoga Kannatanule kokku 1788 krooni suuruse varalise kahju.

02.08.2006.a umbes kella 14.30 ajal varastas Pärnu linnas Nikolai 24 asuvast OÜ Kingexport pizzarestorani Steffani letilt ühe karbi koos viir paki sigaretiga Moods maksumusega 750 krooni, tekitades OÜ-le Kingexport kokku 750 krooni suuruse varalise kahju.

02.08.2006.a enne kella 16.00 varastas pärnu linnas Rüütli 31 asuvast kaupluse juveel klaasustega kapist käekella Emporio Armani maksumusega 4900 krooni, tekitades OÜ Aleks-i äri kokku 4900 krooni suuruse varalise kahju.

²³ vt. M.Sillaots "Kokkuleppemenetlus kriminaalmenetluses" Tartu 2004

²⁴ KrMS § 37 lg 1 sätestab kannatanu mõist

02.08.2006.a varastas Pärnu linnas Riiutli 36 asuvast OÜ Renalko Kaubandus kauplusest Ideaal Kosmeetika 2 huulepulka Loreal a´ 137 krooni kogumaksumusega 274 krooni, ripsmetušš Loreal Volume Shocking maksumusega 185 krooni, ripsmetušš Loreal Double Extension Waterproof maksumusega 185 krooni, ripsmetušš Loreal Extension maksumusega 185 krooni, ripsmetušš Loreal Telescopic maksumusega 167 krooni, 2 huulepulka Maybelline a´121 krooni kogumaksumusega 242 krooni, 2 silmapliiatsit Max Factor a´ 94 krooni kogumaksumusega 188 krooni ning rahalist väärtust mitteomavad 2 huulepulga Max Factor testrit, huuleläige Max Factor testrit, tekitades Oü-le Renalko kaubandus kokku 1426 krooni suuruse varalise kahju.

Seega tema, võõra vallasaja äravõtmise eest selle ebaseadusliku omastamise eesmärgil varem varguse toime pannud isiku poolt, pani toime KarS § 199 lg 2 p 4 järgi kvalifitseeritava kuriteo.

Kohtumenetluse poolte põhjendused maakohtus

Isik tunnistas end süüdi täies mahus. Prokurör ja süüdistatav kaitsja juuresolekul on sõlminud kokkuleppe, mille kohaselt prokurör nõudis kohtus: süüdi tunnistada Isik KarS § 199 lg 2 p 4 järgi ja karistada teda 1 aastase vangistusega.

KarS § 74 lg 1 ja 3 alusel jätta vangistus täielikult täitmisele pööramata kui Isik ei pane 18 kuulise katseaja jooksul toime uut tahtlikku kuritegu ja järgib KarS § 75 lg 1 sätestatud kontrollnõudeid ja kohustusi.

Välja mõista Isikult sundraha riigituludesse 4500 krooni.

Maakohtu seisukoht

Kohus leidis, et süüdistatava süüditunnistamine ja kokkuleppe sõlmimine on tema tõelise tahte avaldus. Kriminaalasja menetlemisel on järgitud kokkuleppemenetluse sätteid. Juhindudes KrMS § 248 lg 1 p 4 järgi tuleb isik süüdi tunnistada ja mõista talle kokkuleppekohane karistus.

Tsiviilhagi esitatud ei ole. Kohtukulud tuleb sisse nõuda süüdimõistetult.

Toodud kohtuotsuses tekkib ka küsimus, et kas prokurör ja kaitsja jäid kohtus kokkuleppe juurde? Kuigi võib eeldada, et menetlusosalised jäid kokkuleppe juurde, võiks see olla kajastatud otsuses.

Kohtuotsuses peab olema kajastatud nii kannatanu nõusolek, kui ka kohtualuse, prokuröri ja kaitsja kinnitus kokkuleppe juurde jäämise kohta.

4.3 Karistuse liik ja määr

KrMS § 244 lg 2 järgi alustatakse läbirääkimisi karistuse liigi ja määra üle, kui prokuratuur ja kahtlustatav või süüdistatav ning tema kaitsja jõuavad kuriteo kvalifikatsioonis ning kuriteoga tekitatud kahju laadis ja suures kokkuleppele.

Seadus ei sätesta läbirääkimisobjektina karistusest tingimisi vabastamist. Seega ei tohiks kokkuleppemenetluse läbirääkimise käigus prokuratuur ära otsustada või pakkuda

kahtlustatavale või süüdistatavale välja tingimise karistuse võimalust. Riigikohus on ka oma otsuses nr 3-1-1-79-03 leidnud: */.../ tuleb karistuse kohaldamise ja karistusest tingimuslikult vabastamise küsimusi teineteisest selgepiiriliselt eristada ja ka lahendada teineteisest lahus.* Siiski analüüsi käigus vaadeldud kohtupraktika rakendamisel on olnud üldlevinud läbirääkimise objekt ka tingimisi karistuse taotlemine kohtult. Seda vaatamata sellele, et Riigikohus on leidnud, et *ei tohi unustada, et tähtajalise vabadusekaotuse tingimuslik kohaldamata jätmine ei ole iseseisev karistusliik, vaid üks karistusest vabastamise liike. Karistamist ja karistusest tingimusliku vabastamise küsimusi tuleb lahendada teineteisest lahus.*²⁵ Seega ei toimu praktikas kokkuleppemenetluse läbirääkimised mitte ainult karistuse liigi ja määra üle, vaid ka karistusest vabastamise üle. Siiski tuleb asuda seisukohale, et karistusest tingimisi vabastamine peaks olema kokkuleppemenetluse läbirääkimiste objektiks. Vastasel juhul piiraks see ebaloomulikult prokuröri vabadust pidada läbirääkimisi ning lisaks kohtule kohustuse mitte ainult kinnitada kokkulepe, vaid otsustada ka karistusest tingimisi vabastamine. Tuginedes Riigikohtu seisukohale, tuleks siiski kokkuleppes prokuröri poolt eraldi välja tuua põhjused karistusest tingimisi vabastamise rakendamiseks. **Samuti oleks õige, kui õigus läbirääkimisi pidada tingimisi karistusest vabastamise üle oleks sätestatud sõnaselgelt seaduses.**

Problemaatiline on ka karistuse põhjendatus kokkuleppemenetluses tehtud otsustes. Üldmenetluse raames mõistetud karistuse mõistmisel tuleb kohtunikul põhistada, miks on ta otsustanud just sellise karistuse määrata, arvestades nii kergendavaid, kui ka raskendavaid asjaolusid. Kokkuleppemenetluses tehtud otsustes piirduakse aga vaid prokuröri poolt tehtud karistusepaneku nõustumise või mittenõustumisega. Kuigi kokkuleppemenetlus põhinebki osapoolte omavahelisel kokkuleppel, ei saa karistuse suuruse/valiku aluseks olevad asjaolud jääda otsuse lugejale arusaamatuks. Seega on oluline karistuse suuruse ja valiku asjaolude avamine kohtuotsuses, mis omakorda tähendab nii prokuröri kui ka kaitsja poolt kokkuleppe sõlmimise asjaolude selgitamist. Antud küsimus ei vajaks ka seaduses eraldi reguleerimist, sest KrMS § 247 lg 4 näol on vastavate asjaolude selgitamise võimalus kohtunikule loodud.

Vastavalt KrMS §-le 248 on kohtul kriminaaltoimiku prokuratuurile tagastamise võimalus. siinkohal tekib aga küsimus, et kas kriminaaltoimiku tagastamisega tuleb prokuratuuril teha kõik toimingud uuesti? Arvestades seda, et kokkuleppemenetlust tuleb sisuliselt uuesti alustada, siis on uuesti vajalikud ka süüdistatava ja kaitsja nõusolek. Kuigi kannatanul või tsiviilkostjal pole õigust kokkuleppe kohaldamiseks antud nõusolekust loobuda, võib siin siiski lõppkokkuvõttes muutuda nii karistuse liik, kui ka määr. Seega oleks oluline ka kannatanu või tsiviilkostja nõusoleku kohta uue protokolliga koostamine ning alles seejärel saab prokurör asuda uuesti kokkuleppemenetluse läbirääkimiste juurde.

4.3.1 Lisakaristus

Antud juhul tõenäoliselt mitte ainult kokkuleppemenetlust puudutav probleem on lisakaristuse mõistmine. Nimelt vaadeldud kohtuotsustest selgub, et kohtupraktikas kasutatakse nn samaliigilist paralleellisakaristust. Peamiselt ilmneb praktikas vastav probleem sõiduki juhtimisõiguse äravõtmisel, kuid võib esineda ka teiste lisakaristuste juures.

²⁵ Riigikohtu otsus nr 3-1-1-14-02, p 6.1

Esmajärjekorras toome näite ning seejärel analüüsime õiguslikku probleemi. Otsus nr 1-06-11810

Näide 4

Süüdi tunnistada Isik KarS § 424 ja KarS § 329 järgi ning karistuseks mõista 4 (neli) kuud vangistust.

KarS § 65 lg.2 alusel, suurendada mõistetud karistust Tartu Maakohtu Võru kohtumaja 11.04.2006a. otsuse järgi mõistetud karistuse ärakandmata osa, so 3 (kolme) kuu vangistuse võrra, mõista Isikule liitkaristuseks 7 (seitse) kuud vangistust.

KarS § 50 lg 1 alusel lisakaristusena võtta Isikult ära mootorsõiduki juhtimise õigus 12 (kaheteistkümneks) kuuks

Asjaolud ja menetluse käik

Isikut süüdistatakse selles, et tema isikuna, keda on 11.04.2006a. Tartu Maakohtu Võru kohtumaja kohtuotsusega karistatud KarS § 424 järgi mootorsõiduki juhtimise eest alkoholi-joobes 3 kuulise vangistusega tingimisi katseajaga 1 aasta 6 kuud ja mootorsõiduki juhtimisõiguse äravõtmisega 9 kuud, 20.08.2006a. kella 01.10 ajal juhtis Võru maakonnas Mõniste vallas Mõniste-Ape tee 0,5.kilomeetril mootorsõidukit Volkswagen Passat registreerimismärgiga 952 TFJ alkoholi-joobeseisundis. Antud teoga rikkus Isik Liiklusseaduse § 20 lg 3 ja Liikluseeskirja § 76 p 1 nõudeid, mille kohaselt juht ei tohi olla alkoholi-joobe seisundis. Seega pani Isik toime KarS § 424 järgi kvalifitseeritava kuriteo - mootorsõiduki juhtimise joobeseisundis isikuna, kes on varem karistatud sellise teo eest.

Isik süüdistatakse ka selles, et tema isikuna, keda on 11.04.2006a. Tartu Maakohtu Võru kohtumaja kohtuotsusega karistatud KarS § 424 järgi mootorsõiduki juhtimise eest alkoholi-joobes 3 kuulise vangistusega tingimisi katseajaga 1 aasta 6 kuud ja mootorsõiduki juhtimisõiguse äravõtmisega 9 kuud, milline kohtuotsus on täitmisele pööratud, 17. 06. 2006a. kella 02.15 ajal juhtis Võru maakonnas Vastseliina vallas Vastseliina-Vana Saaluse tee 1. kilomeetril mootorsõidukit Opel Astra Caravan registreerimismärgiga 121 MDS, kusjuures eelnimetatud kohtuotsusega oli Isikult ära võetud mootorsõiduki juhtimise õigus. Seega pani Isik toime KarS § 329 järgi kvalifitseeritava kuriteo – täitmisele pööratud kohtuotsusega süüteo eest mõistetud karistuse täitmisest kõrvalehoidmise.

Nagu me näeme, on isikult juhtimise õigus ära võetud 11.04.2006.a. 9-ks kuuks. Isik juhtis sellele vaatamata mootorsõidukit 20.08.2006.a. ning süütegu arutati 19.09.2006.a. toimuval istungil. Seega istungi toimumise ajaks kehtis isikul mootorsõiduki juhtimise õiguse äravõtmine veel ligikaudu 3,5 kuuks. Samas kohus pööras täitmisele esimese süüteo eest mõistetud vangistuse ja mõistis liitkaristusena kokku 7 kuulise reaalse vangistuse koos lisakaristusena juhtimisõiguse ära võtmisega 12 kuuks.

Sisuliselt võttis kohus aga isikult ära juhtimisõiguse, mida isikul ei olnudki. Arvestades seda, et eelmine tingimisi mõistetud karistus pöörati täitmisele, siis peatub lisakaristus KarS § 55 alusel vangistuse kandmise ajaks. Isiku vanglakaristuse ära kandmisel on seega eelmisest juhtimisõiguse äravõtmisest alles 3,5 kuud ja sellele lisaks 12 kuud viimase kohtuotsuse alusel. Kuna karistusseadustik ei näe ette võimalust lisakaristuste liitmiseks, siis põhimõtteliselt jääb isikul 3,5 kuud lisakaristust kandmata.

Seega kui kohtuväline menetleja võtab isikult ära juhtimisõiguse vääртеomenetluse raames lisakaristusena 1-ks aastaks, kuid isik kuu aja pärast paneb toime uue rikkumise ja prokurör

kohtult taotleb näiteks 6 kuulist tingimisi vangistust koos lisakaristusena 9-ks kuuks juhtimise õiguse äravõtmisega, jääb selgusetuks kuna lõppeb isiku lisakaristus.

Lisakaristuse instituut vajab karistusseadustikus täpsemat reguleerimist.

4.3.2 Süüd kergendavad ja raskendavad asjaolud

Kokkuleppemenetluses on kindlasti üheks probleemseks kohaks ka kohtu poolt kergendavate ja raskendavate asjaolude arvestamine.

Karistust kergendava asjaolu tuvastamisel on kohus kohustatud kaaluma karistuse kergendamist.²⁶ Kokkuleppemenetluses aga karistuse kergendamise võimalus kohtul puudub ning ainuke võimalus on asi uue kokkuleppe sõlmimiseks saata tagasi prokuratuuri (karistuse määraga mitte nõustumine). Seega kuna süüdistatav on kokkuleppe sõlmimisega nõustunud ka karistusmääraga, siis kohus saab kohtuotsuses mainida karistust kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid vaid juhul, kui prokurör neid kokkuleppes on kajastanud. Samas ei ole karistust kergendavad ja raskendavad asjaolud läbirääkimise objektiks.

Siinkohal tõusetub jällegi küsimus, et kas kohtul ei peaks olema võimalus karistust kergendada ilma toimikut prokuratuurile tagasi saatmata.

5. Dokumentide ja toimikute vaatlus

Kohtutoimikuid analüüsid selgus, et toimikust ei ole võimalik tuvastada, mis moel ja millistel tingimustel toimusid kokkuleppemenetluse läbirääkimised. Sellest tulenevalt ei olnud võimalik ka hinnata prokuröride poolt läbirääkimiste käigus pakutavate karistuste seaduslikkust või nn jõuvõtete kasutamist.

Vastavalt KrMS § 318 lg 3 p-le 4 ei saa apellatsiooni esitada kokkuleppemenetluses tehtud kohtuotsuse peale, välja arvatud juhul, kui rikuti KrMS 9. peatüki 2. jao sätteid. Seega on kokkuleppemenetluses oluliselt piiratud edasikaebeõigust.

Apellatsioonimenetluses on ringkonnakohtul seega volitus kontrollida vaid eelmainitud sätete rikkumist. Seega ei toimu apellatsioonimenetluses mitte maakohtu otsuste sisulist kontrolli, vaid tuvastatakse võimalikke menetlussätete rikkumist. Sellega seonduvalt on olukord, kus maakohtu otsus, mis on küll tehtud menetlussätteid rikkumata, kuid õiguslikult ebakorrektselt, jääb kehtima, sest süüdistatavale soodsa kohtuotsuse puhul viimane seda vaevalt edasi kaebama hakkab. Samuti ei ole prokuröril põhjust sellist otsust edasi kaevata.

Järgnevalt vaatlemegi mõningaid Maakohtu otsuseid ja määruseid kokkuleppemenetluses.

Näide 5

20.02.2007 on Harju Maakohtus kohtuotsusega nr 1-06-15752 kinnitatud kokkuleppe süüdistusasjas KarS § 117 lg 1 järgi.

---

²⁶ Raskendavate asjaolude tuvastamisel aga kaaluma karistuse raskendamist.

Isikut süüdistatakse selles, et tema X ajal viibides Tallinnas Korteris, põhjustas teise inimese surma ettevaatamatusest ja nimelt, järgimata harpuuni käsitlemise ohutusnõudeid, lasi ta harpuuni laadides pneumaatilisest allvee spordipüssist Kannatanule näo piirkonda, tekitades sellega koljuõõnde tungivad torkehaavad sisenemisavadega näokoljuluudel ja peaaegu ulatusliku kahjustusega, vigastuste tüsistusena tekkis äge peaaegu turse, mille tagajärjel kannatanu suri intensiivravi osakonnas.

Seega Isik põhjustas ettevaatamatusest teise inimese surma, s.o. pani toime KarS § 117 lg 1 järgi kvalifitseeritava kuriteo.

Kohtualuse Isik, kohtualuse kaitsja ja prokuröri vahel sõlmitud kokkuleppe alusel on Isikule mõistetavaks karistuseks KarS § 117 lg 1 järgi sätestatud kuriteo toimepanemise eest Rahalise karistuse 200 päevamäär (päevamäär suurus 50,- krooni), s.o. 10 000,- krooni. KarS § 66 alusel rahaline karistus täidetakse osaliselt 10 kuu jooksul tasudes igakuiselt 1000,- krooni.

Isik tunnistas ennast süüdistuses täielikult süüdi ja jäi sõlmitud kokkuleppe juurde. Kriminaalasja kohtuliku arutamise põhjal tegi kohus järelduse, et tema süü on täielikult tõendatud.

Kokkuleppe sõlmimine on olnud Isiku tõeline tahteavaldus ning kriminaalasja menetlemisel on järgitud KrMS kokkuleppemenetluse reguleerivaid sätteid.

Kohus leiab, et kohtualuse Isik tuleb süüdi tunnistada KarS § 117 lg 1 järgi ning mõista talle karistus vastavalt kokkuleppele.

Kohus on kohtuistungil jõudnud veendumusele, et kohtualuse poolt enda süüdi tunnistamine kuriteo toimepanemises ning kokkuleppe sõlmimine kohtualuse, tema kaitsja ning prokuröri vahel on nende tõeline tahe ja kokkuleppe sõlmimisel on järgitud kokkuleppemenetluse sätteid.

Kriminaalasja juures paberkotis on asitõendid - allveepüss, harpuun, pump, ots ja kasutusjuhend.

Lähtudes eeltoodust ja juhindudes KrMS § 175 lg 1 p 4, § 175 lg 1 p 9, § 247 lg 5 ja § 248 lg 1 p 4, kohus

O t s u s t a s:

Tunnistada süüdi Isik ning karistada teda KarS § 117 lg 1 alusel rahalise karistusega 200 päevamäär, s.o. summas 10 000,- krooni.

KarS § 66 alusel rahaline karistus tasuda osaliselt 10 kuu jooksul igakuiselt 1000,- krooni.

Vastavalt KarS § 117 lg 1-le karistatakse teise isiku surma põhjustamist ettevaatamatusest kuni kolmeaastase vangistusega. KarS ei näe ette võimalust mainitud süüteo eest rakendada rahalist karistust. Seega sõlmitud kokkulepe on juba prokuröri poolt sõlmitud rikkudes karistusseadustiku üldpõhimõtteid ning Maakohus antud näite puhul ei ole teinud ka kriminaaltoimiku tagastamise määrust KrMS § 248 lg 1 p 2 alusel, mis oleks põhjendatud olnud.

Seoses toimiku tagastamisega prokuratuurile on vajadus peatuda ka KrMS § 250 lg 2 rakendamisel.

Näide 6

Kohus, kuulanud kohtuistungil ära süüdistatava selgitused ja kaitsja ning prokuröri arvamused, asub seisukohale, et kriminaaltoimik tuleb tagastada Põhja Ringkonnaprokuratuurile. Vastavalt KrMS § 242 lg 1 sätetele võib kahtlustatav või süüdistatav esitada prokuratuurile kirjaliku taotluse kokkuleppemenetluse kohaldamiseks. Kriminaaltoimikust nähtuvalt on kahtlustatav sellekohase taotluse esitanud. 25.10.2006

koostas prokurör KrMS § 245 alusel kokkuleppe ning edastas kriminaaltoimiku Harju Maakohtule. 14.12.2006 loobus süüdistatav Harju Maakohtu istungil kokkuleppemenetlusest. Vastavalt KrMS § 247 lg 2 sätetele peab kohus kindlaks tegema kas süüdistatav jääb kokkuleppe juurde ja kas kokkulepet sõlmides on süüdistatav väljendanud oma tõelist tahet. Kuivõrd süüdistatav loobus kohtuistungil kokkuleppest, siis võib teha järelduse, et süüdistatava tahe on muutunud ning ta ei soovi enam kokkulepet sõlmida sellistel tingimustel nagu see oli sõlmitud. Vastavalt KrMS § 248 lg 1 p 1 sätetele peab kohus koostama kriminaaltoimiku tagastamise määruse. **Kuigi vastavalt KrMS § 250 lg 2 sätetele peaks kohus jätkama menetlust üldises korras, asub kohus seisukohale, et see oleks vastuolus KrMS § 10. peatüki 4. jaos sätestatuga, kuivõrd kriminaaltoimik on juba kohtu käes ning kohus on kriminaaltoimiku materjalidega tuttav.** Kuivõrd Harju Maakohtu kohtuistungil esitas süüdistatav kohtuliku uurimise alguses avalduse kokkuleppemenetluse kohaldamisest loobumise kohta, ei saa kohus kriminaalasja enam kokkuleppemenetluse korras arutada, mistõttu Harju Maakohus peab KrMS § 248 lg 1 p 1 kohaselt kokkuleppemenetluse kohaldamise aluse äralangemisel kriminaaltoimiku tagastama Põhja Ringkonnaprokuratuurile kriminaalasjade ühisesse menetlusse ühendamiseks ja uue kokkuleppe sõlmimiseks.

Näites 6 on kohus leidnud, et vastavalt KrMS § 250 lg 2 sätetele peaks kohus jätkama menetlust üldises korras, kuid see on vastuolus KrMS 10. peatüki 4. jaos sätestatuga. Kui vaadata KrMS § 250 sõnastust, siis see **sätestab kokkuleppemenetluse alustamise kohtulikul arutamisel** ehk situatsiooni, kus kohus on alustanud menetlust küll üldkorras, kuid kohtulikul arutamisel või **vahetult eelnevalt on prokuratuur või süüdistatav leidnud võimaluse kokkuleppe sõlmimiseks.** Näites toodud juhul on aga menetlust alustatud kokkuleppemenetlusena, mille käigus süüdistatav on kokkuleppest loobunud. Seega määrukses toodud viide **KrMS § 250 lg 2 kohta ei ole antud juhul otstarbekas ja vajalik.** Samuti ei toimu kokkuleppemenetluses kohtulikku uurimist.²⁷ Määrusest jääb arusaamatuks, millised kriminaalasjad tuleb ühisesse menetlusse ühendada, kuna eelnevas tekstis puudub igasugune viide teiste menetluste kohta.²⁸

Järgnevates kohtuotsustes on probleemiks see, et isikul on kolm paralleelselt kulgevat kohtuotsust.

Näide 7

Varasem karistatus:

- Linnakohtu poolt KrK § 139 lg 2 p 1,3 järgi vabadusekaotusega 6 kuud tingimisi katseajaga 1 aasta;
- Maakohtu poolt KrK § 140 lg 2 p 1,2,3, § 139 lg 2 p 3 järgi rahalise karistusega 75 päevamäär ulatuses ehk 3750 krooni;
- Maakohtu poolt KrK § 139 lg 2 p 1,2,3 järgi vangistusega 8 kuud tingimisi katseajaga 1 aasta 6 kuud;

²⁷ Kohtulikku uurimist reguleerib KrMS §§ 285 -298

²⁸ ... mistõttu Harju Maakohus peab KrMS § 248 lg 1 p 1 kohaselt kokkuleppemenetluse kohaldamise aluse äralangemisel kriminaaltoimiku tagastama Põhja Ringkonnaprokuratuurile kriminaalasjade ühisesse menetlusse ühendamiseks ja uue kokkuleppe sõlmimiseks.

- **02.04.2007.a Maakohtu poolt KarS § 199 lg 2 p 4,8 järgi vangistusega 4 kuud tingimisi katseajaga 18 kuud.**

Tökend – elukohast lahkumise keeld alates U.a.

Isikut süüdistatakse selles, et tema 14.03.2006.a kella 19.00 ajal tungis ebaseaduslikult Kannatanu tuppa, aadressil Korter ning võõra vallasasja hõivamise eesmärgil peksis kannatanut rusikaga vastu keha, tekitades talle füüsilist valu ja nõudis temalt 100 krooni, kuid ei viinud oma kavatsust lõpuni, kuna Kannatanul raha ei olnud.

Tunnistada Isik süüdi KarS § 25 lg 1, 2 - § 200 lg 2 p 9 järgi ja mõista karistuseks 3 (kolm) aastat vangistust.

Arvata KarS § 68 lg 1 alusel karistusaja hulka eelvangistus alates 16.03.2006.a kuni 18.03.2006.a, s.o. 3 (kolm) päeva ja määrata Isikule lõplikult ärakandmisele 2 (kaks) aastat 11 (üksteist) kuud 27 päeva vangistust.

Kohaldada KarS § 74 ja mitte pöörata karistust täielikult täitmisele, kui Isik ei pane katseajal toime uut tahtlikku kuritegu ja täidab talle KarS § 75 sätestatud käitumiskontrolli ajaks pandud kontrollnõudeid: /...../

Katseajaks määrata 1 (üks) aasta 6 (kuus) kuud.

Katseaeg hakkab kulgema alates 24.04.2007.a.

Isikule valitud tökend – elukohast lahkumise keeld, tühistada kohtuotsuse jõustumisel.

Kohtuotsuses nr **1-07-3299** sama isiku kohta tehtud otsuses teised karistusandmed (teo toimepanemise aeg 13.10.2006):

27.08.2003.a Ida-Viru Maakohtu poolt KarS § 139 lg 2 p 1, 2, 3 alusel mõisteti karistuseks tingimisi vangistus 1 a 6 k;

18.12.2006.a Harju Maakohtu poolt KarS § 199 lg 2 p 4 - § 25 lg 2 alusel mõisteti karistuseks tingimisi vangistus 2 k katseajaga 1 a 6 k;

Kohtuotsus nr **1-06-13655** sama isiku kohta eelnevat karistatust üldse ei maini ning kuna avaldatud on ainult kohtuotsuse resolutsioon, siis ei ole võimalik teada saada ka süüdimõistetute teo toimepanemise aega.

Kohtuotsus²⁹ nr 1-07-8453 aga mõistab isiku süüdi 25.09.2006 ja 11.10.2006 toime pandud süütegude eest: Süüdi mõista KarS § 199 lg. 2 p. 4, 7, 8 järgi ja mõista karistuseks 9 (üheksa) kuud vangistust

Mõistetud karistuse vähendamisega ühe kolmandiku võrra, mõista põhikaristuseks 6 (kuus) kuud vangistust

KarS § 65 lg. 1 alusel lugeda mõistetud karistus kaetuks Viru Maakohtu 24.04.2007 a. kohtuotsuse järgi mõistetud karistusega ja lõplikuks karistuseks mõista 2 (kaks) aastat 11 (üksteist) kuud 27 (kakskümmend seitse) päeva vangistust tingimisi 1 a. 6 k. katseajaga.

Ajaliselt toimunud reastades saame järgmise tulemuse:

---

²⁹ lühimenetluses

18.12.2006 mõisteti isikule tingimisi vangistus 2 kuud katseajaga 1 a 6 k
02.04.2007 mõisteti isikule tingimisi vangistus 4 kuud katseajaga 1 a 6 k
24.04.2007 mõisteti isikule tingimisi vangistus 2 a 11 k 27 p katseajaga 1 a 6 k
12.11.2007 mõisteti isikule tingimisi vangistus 2 a 11 k 27 p katseajaga 1 a 6 k (karistuse alguseks lugeda 24.04.2007 mõistetud karistuse algus)

Seega on isikul korraka kolm tingimisi vangistust, mis kõik on määratud erinevate lihtmenetluste raames. Antud näite puhul selgub ka, et kõige viimase kuriteo toimepanemise aeg oli kõige esimene ehk siis kuriteo toimepanemise aeg on pöördvõrdes kohtuotsuste tegemise ajaga. Arvestades seda, et kõikide toimepandud tegude ja otsuste vahe on peaaegu aasta, siis vajaks eraldi analüüsimist küsimus, et millest niivõrd pikk menetlusaeg on tingitud.³⁰ Esmapilgul vähemalt tundub, et isik on olnud uurimisasutustele kättesaadav ja ei ole hoidnud kõrvale kohtumenetlustest.

Arvestades asjaolu, et kõige esimene tegu on karistuseni jõudnud kõige viimasena, siis ei olegi kohus pidanud eelnevalt mõistetud katseageasid täitmisele pöörama. Küll aga oleks pidanud vastavad menetlused liitma menetlusökonoomia huvides. Seda enam, et süüdistatav on kohtuistungil (02.04.2007) protokollil järgi kohtuistungil öelnud "*Narvas on mul kriminaalasi, homme toimub kokkuleppemenetlus. Tallinnas on ka kriminaalasi, grupiline.*"³¹

Selgusetuks jääb, et millisel põhjusel on 12.11.2007.a. mõistetud karistus loetud kaetuks 24.04.2007.a. mõistetud karistusega, kuid eelnevate kolme puhul ei ole liitkaristuse hilisemat mõistmist tehtud KarS § 65 alusel.

Olukord, kus isik kannab kolme paralleelselt kulgevat kriminaalkaristust erinevate kohtuotsuste alusel on ebaloomulik.

Vaadeldud kohtuotsuste pinnalt võib oletada, et uurimisasutused/prokurörid esitavad andmeid puudulikult või valikuliselt. See aga raskendab kohtul KrMS §-s 248 ette nähtud kohtulahendite tegemist. Vaid kohtutoimikuid analüüsidest saab järeldada, millise situatsiooniga on tegemist, kas Karistusregistri andmebaas väljastab kohati puudulikke andmeid, prokuratuur esitab kohtule "valitud" andmeid või kohus kohtuotsuses kirjeldab vaid sobivaid või selekteeritud andmeid?

Järgnevas näites kohtuotsuses nr **1-06-504** ei ole tegemist küll katseageade paralleelse kasutamisega, kuid mingitel põhjustel on katseajal toime pandud kuriteo eest jäetud eelnev tingimisi vangistus täitmisele pööramata.

Näide 8

Isik elukoht: Korter ; isikukood: XXXXXXXXXX; ei tööta, juhutööd varem kohtulikult karistatud: viimati Maakohtu poolt 12. 07. 2005.a. KarS § 424 järgi 4 kuu vangistusega tingimisi 3- aastase katseajaga

Kriminaalasjas süüdistatakse Isikut selles, et tema 08.10.2005.a kella 23. 30 paiku grupis koos Isik 1, Isik 2 ja Isik 3 otsitud põhjusel ja võttes kaasa kaks pesapallikurikat sisenesid Korterisse, kus magas Kannatanu. Olles luba küsimata sisenenud ruumi, asetati üks kurikatest kannatanu lõua alla ning teatati, et tuldi kätte maksma, jättes selgitamata põhjuse.

³⁰ Kas tegemist on uurimisasutustest, prokuratuurist või kohtutest tingitud viivitustega.

³¹ Kohtuistungil nr 1-07-3299 protokoll

Olles kannatanut korduvalt suusõnaliselt ähvardanud, võttis Isik 1 kapilt käärid ja löikas kannatanu peast juuksesalgu, seejärel lahkuti lubades hiljem naasta. Taolise tegevusega sisendati kannatanule hirmu ja rikuti tema kodurahu.

Rahu rikkumisega, mis pandi toime vägivallega, relvana kasutatava muu esemega ähvardades ja grupi poolt, pani Isik toime KarS § 263 p. 1, 3, 4 järgi kvalifitseeritava kuriteo.

RESOLUTSIOON

KrMS §173, §§248-249 ja §318 lg.3 p.4, alusel

Kohus

otsustas:

Süüdi mõista Isik KarS § 263 p. 1, 3, 4 järgi ja karistada teda rahalise karistusega 60 päevamäär (päevamäär a'50.- krooni) ulatuses s. o. kolm tuhat (3000) krooni.

Tõkend – „elukohast lahkumise keeld“ Isiku suhtes tühistada kohtuotsuse jõustumisel.

Karistusseadustik näeb ette võimaluse eelmise kuriteo eest kohaldatud tingimisi karistust mitte täitmisele pöörata, kuid sellisel juhul tuleks kohtul määrata, et kuriteo eest mõistetud rahaline karistus viiakse täide iseseisvalt.³² Antud juhul vastavat määrust kohus teinud ei ole. Samuti ei tohiks siin küsimusi esineda tegude toimepanemise ajaliste faktoritega.

Kui vaadelda näites 8 välja toodud kuriteo asjaolusid, siis jääb segaseks, mis põhjusel on tegu **kvalifitseeritud KarS § 263 järgi**, sest kohtuotsusest ei nähtu mitte ühtegi vastavale süüteokoosseisule osutatavat tunnust. 08.10.2005 kehtinud KarS redaktsiooni järgi on **§ 263 avaliku korra raske rikkumine**.

Nimelt **eravalduses toime pandud tegu, mille tagajärjel ei rikuta avalikku korda, ei ole vaadeldav avaliku korra rikkumisena**, ehkki sellel teol võivad olla muud selle väärteo koosseisu tunnused. Näiteks rahu rikkumine eluruumis ja solvamine, kui sellega ei rikutud kolmandate isikute rahu väljaspool seda eluruumi, kus tegu toime pandi, ei ole subsumeeritav antud koosseisu alla. Küll aga on Karistusseadustiku järgi endiselt karistatavad näiteks valdaja tahte vastaselt võõrasse hoonesse, ruumi, sõidukisse või piirdega alale ebaseaduslik tungimine (KarS § 266).³³ Samuti on kriminaliseeritud ähvardamine.³⁴

Analüüsi autor ei välista võimalust, et näites 5 soovis prokuratuur toimepandut kvalifitseerida avaliku korra raske rikkumisena seetõttu, et hiljem süüdistatava karistusandmed ei paistaks "nii tõsised".³⁵ Samas on avalikku korra rikkumise eest ette nähtud sanktsiooni ülemmäär kõrgem kui ähvardamise või ebaseadusliku sissetungi eest ettenähtud sanktsioon.

Analüüsi käigus vaadeldud määruste puhul võib välja tuua asjaolu, et tihti rakendatakse erinevate kohtumajade praktikas KrMS § 248 lg 1 ja lg 2 erinevalt.

Näitena tooks siinkohal määrused nr 1-06-7671 ja nr 1-06-942

Näide 9

Resolutsioon

Juhindudes KrMS § 248 lg 1 p 1 lg 2:

³² KarS § 74 lg 6

³³ Riigikohtu otsus nr 3-1-1-102-03

³⁴ KarS § 120

³⁵ Tavakeeles kõlab avaliku korra rikkumine tunduvalt ebamäärasema mõistena kui ähvardamine.

Saata kriminaalasi Isiku ja Isik1 süüdistuses KarS § 121 järgi Lääne Ringkonnaprokuratuurile menetluse jätkamiseks üldises korras.

ASJAOLUD JA MENETLUSE KÄIK

Isik ja Isik1 olid antud kohtu alla kokkuleppemenetluses KarS § 121 järgi.

Asja kohtulikult arutamisel avaldasid süüdistatavad, et nad loobuvad kokkuleppemenetluse kokkuleppest, kuna nad ei ole süüdi neile süüikspanitava kuriteo toimepanemises ning samuti ei nõustu nad neile kohaldatava karistusega.

Kaitsja toetas süüdistatava taotlust.

Prokurör leidis, et kuna süüdistatavad loobusid kokkuleppest, siis pole võimalik kohtus kokkuleppemenetlust kohaldada ning kriminaalasi tuleb tagastada prokuratuurile menetluse jätkamiseks.

KOHTU SEISUKOHT

Kohus leidis, et kuna on vaidlustatud kokkuleppemenetluse kokkulepe süü ja karistuse osas, pole kohtul võimalik kokkuleppemenetlust kohaldada ning kriminaalasi tuleb saata prokuratuurile menetluse jätkamiseks üldises korras.

Kohus juhindudes KrMS § 248 saadab kriminaalasi prokuratuuri menetluse **jätkamiseks üldises korras**. Kuigi kohus on otsustanud kriminaalmenetluse jätkamise üldises korras, siis vaatamata sellele, et hetkel puuduvad kokkuleppemenetluse kohaldamise alused, on prokuratuuril võimalus sõlmida uus kokkulepe.

Näide 10

Isik oli kriminaalajas antud kohtu alla KarS § 424 järgi, milles oli kohaldatud kokkuleppemenetlust.

Süüdistatav Isik esitas kohtule taotluse, et loobub eelnevalt sõlmitud kokkuleppest kuna kokkuleppes ei ole arvestatud tema ebapiisavat tervislikku seisundit s.o 80 % töövõimetust, mille tõttu ta ei ole ilmselt võimeline täitma enesele võetud kohustust teha üldkasulikke tööd 360 tundi. Süüdistatav soovib sõlmida uut kokkulepet.

Vastavalt KrMS § 239 lg 2 p 2 ei kohaldata kokkuleppemenetlust, kui süüdistatav või tema kaitsja ei nõustu sellega. Seega puudub kohtul alus, seoses süüdistatava loobumisega kokkuleppest, käesoleva asja lahendamiseks kokkuleppemenetluses.

Kohus on seisukohal, et Isik kriminaalasi tuleb saata prokuratuuri uue kokkuleppe sõlmimiseks vastavalt KrMS §-le 248 lg 2.

Juhindudes KrMS § 248, kohus

määras:

Keelduda kokkuleppemenetlusest ja tagastada kriminaalasi nr. 1-06-9411 Isiku süüdistuses KarS § 424 järgi Lõuna Ringkonnaprokuratuuri menetluse jätkamiseks.

Selles määruses on aga kohus asunud seisukohale, et kriminaalasi tuleb vastavalt KrMS § 248 lg-le 2 saata prokuratuuri uue kokkuleppe sõlmimiseks. **Samuti on kohus piirdunud vaid paragrahvi mainimisega, täpsustamata lõiget ja punkti**, mis jätab ebaselgeks, millest täpsemalt kohus on juhindunud. Seda enam, et KrMS § 248 lg 1 p 3 sätestab eraldi juhu, kui kohus kokkuleppemenetlusest keeldumise määruse teeb. Antud juhul on tegemist aga kokkuleppemenetluse kohaldamise aluse puudumisega.

Näite 10 puhul tõusetub veel paar probleemi. Määruse nr **1-06-9411** järgi tagastati kriminaalasi prokuratuurile menetluse jätkamiseks. **Samal päeval** tehti sama isiku kohta aga otsus nr **1-06-11218**, millega sõlmiti **sama teo eest kokkulepe**. Põhjuse selliseks arvamuseks, et tegemist on ühe ja sama asjaga, mis on registreeritud erinevate numbrite all annab kohtuistungis protokollist tulenev kaitsja tekst: "*Jään kokkuleppe juurde ja palun see otsusega kinnitada. Eelmisest kokkuleppest loobumise kohta andsin avalduses selgituse, leian et tervislike seisundi tõttu oleks võinud jääda üldkasulik töö tegemata, see oleks lõppenud reaalse vangistuse kandmisega, kuid seda kokkulepet oli võimalik muuta. Kokkulepe on minu kaitsealusele vastuvõetav. Tal on olnud ka varasemal ajal katseaeg ja selle täitmisega ta probleeme ei ole olnud. Esitan taotluse. Ta on 80 % töövõimetu, ja palun osaliselt jätta tema menetluskulud riigi kanda.*"

Samuti annab aluse selliseks järelduseks asjaolu, et kui isiku suhtes oleks olnud menetluses mitu kriminaalasja, siis otstarbekuse ja ökonoomsuse huvides oleks tulnud need prokuratuuril ühendada üheks kriminaalasjaks. Seda enam, et istungid **toimusid ühel ja samal päeval** ning **süüdistus oli kvalifikatsioonilt sama**. Küll aga on vahepeal **vahetunud isiku kaitsja**.³⁶

Teise probleemina näeb analüüsi autor siinkohal seda, et nii määrus kui ka otsus on tehtud ühe ja sama kohtuniku poolt. KrMS § 49 lg 1 p 1 annab kohtuniku taandumise alused ning selle kohaselt on kohtunik **kohustatud** kriminaalmenetlusest taanduma, kui ta on varem samas kriminaalasjas teinud kohtulahendi. KrMS § 248 lg 1 p 1 aga sätestab kohtulahendina kokkuleppemenetluses ka prokuratuurile kriminaaltoimiku tagastamise määruse, kui puuduvad kokkuleppemenetluse kohaldamise alused. Seega ei tohiks **sama kohtunik** peale **kriminaaltoimiku tagastamise määrust** antud asjas **uut lahendit teha** ning peaks ennast **taandama**. Samuti ei saa korrektseks lugeda olukorda, kus kriminaalajale antakse kohtus uus number vaid eelkirjeldatud situatsiooni vältimiseks.

Riigikohus määruses nr 3-1-1-16-07 on leidnud, et *vastavalt KrMS § 233 lg 2 p-s 2 ja § 239 lg 2 p-s 3 sätestatule on lühi- ja kokkuleppemenetlus välistatud siis, kui mitme süüdistatava kriminaalasjas vähemalt üks süüdistatav sellega ei nõustu. Sellise mittenõustumise tulemiks on kahtlemata süüdistatavate vaheline vastuolu: ühed sooviksid menetluse kiiremat ja ökonoomsemat kulgu, teised aga mitte. Vaatamata sellele, et seadusandja on uues kriminaalmenetluse seadustikus pidanud õigeks igati toetada KrMS IX peatükis sätestatud lihtmenetluste juurutamist kriminaalmenetluse praktikasse, ei saa üld- ja lihtmenetlusi siiski käsitada võrdsete alternatiividena. Kriminaalmenetluse seadustiku üldine loogika lähtub üldmenetlusest ja selle raames tagatavatest maksimaalsetest menetluslikest garantiidest. Lihtmenetluste kui erimenetluste puhul tagatavate menetluslike garantiide ulatus on üldmenetlusega võrreldes märgatavalt väiksem. Kolleegiumi arvates puudub alus rääkida süüdistatava (põhi)õigusest lihtmenetlustele ja nn ettevaatusprintsipiist lähtuvalt tuleks need jätta kohaldamata siis, kui see võiks kuidagi riivata teiste süüdistatavate õigust täiemahuliste garantiidega üldmenetlusele. See tähendab, et kui mitme süüdistatava kriminaalasjas üks süüdistatav ei nõustu vastavalt kas lühi- või kokkuleppemenetlusega, peaks sellele üldjuhul järgnema kõigile selles kriminaalasjas süüdistatavatele maksimaalselt võimalike kriminaalmenetluslike garantiide tagamine - s.t kogu kriminaalaja lahendamine üldmenetluses.*

---

³⁶ Vähemalt määruses ja otsuses on märgitud erinevad kaitsjad, kuigi kohtuistungis protokollis teksti järgi võib järeldada, et tegemist oli siiski sama kaitsjaga.

Näide 11

Kohus tuvastas:

Tartu Maakohtusse saabus Lõuna Ringkonnaprokuratuurist süüdistusakt Isiku süüdistuses KarS § 386 lg 1 ja 390 lg 1 järgi ning ja Isik1 süüdistuses KarS § 22 lg 3 – 386 lg 1 järgi. Mais 2006.a saabus kohtusse süüdistusakt Isik süüdistuses KarS §-de 289, 380 ja 281 lg 1. Isiku kaitsja esitas kohtule taotluse ühendada kriminaalasjad ühisesse menetlusse.

Prokurör toetas esitatud taotlust ja leidis, et liitmine oleks kooskõlas süüdistatava Isiku huvidega ning süüdistatava Isiku1 huvidega oleks kooskõlas tema osa eraldamine.

Isiku1 kaitsja ei vaielnud taotlusele vastu ja taotles liitmisel eraldada kriminaalasi Isik1 süüdistuses eraldi menetlusse.

Kohus leiab, et Isik kaitsja taotlus kriminaalasjade ühendamiseks tuleb rahuldada. KrMS § 216 lg 1 p 2 kohaselt võib ühiseks menetlemiseks liita mitu kriminaalasja, kui isikut süüdistatakse mitme kuriteo toimepanemises, seega on alus kriminaalasjade ühendamiseks olemas. Süüdistatava huvidega on kooskõlas tema süüdistuste arutamine ühises menetlusesl KrMS § 216 lg 2 kohaselt võib kriminaalasja eraldada uude toimikusse, kui see ei kahjusta kriminaalmenetluse igakülgsust, täielikkust ja objektiivsust. Käesoleval juhul eraldamine ei kahjusta kriminaalmenetluse huve. Kriminaalasjas on enamik tõendeid uuritud, kaasa arvatud Isik1 ütlused. Eraldamine on vajalik selleks, et Isik1 suhtes oleks võimalik kokkuleppemenetlust kohaldada. Samuti on tema osa eraldamine vajalik põhjusel, et Isiku sissetulnud süüdistuses on Isik1 ülekuulatud tunnistajana ning KrMS § 66 lg kohaselt ei või kriminaalasjas tunnistajana osaleda samas kriminaalasjas süüdistatav isik. Kohus eraldab Isik1 süüdistuse eraldi menetlusse.

Antud juhul on maakohus arvestamata jätnud Riigikohtu lahendi, mis annab selged juhised, otsustamiseks kriminaalasja liitmist või lahutamist.

Kriminaalmenetluse seadustiku § 216 lg-s 2 sätestatu kohaselt võidakse kriminaalasi eraldada uude toimikusse, kui see ei kahjusta kriminaalmenetluse igakülgsust, täielikkust ja objektiivsust. Tegemist on varem kehtinud kriminaalmenetluse koodeksi § 118 lõikest 2 peaaegu sõna-sõnalt ülevõetud tekstiga, kusjuures ülevõtmata on jäetud nõue, et eraldamine on lubatav vaid siis, kui see on tõepoolest hädavajalik. Sellise erinevuse pinnalt ei saa aga väita, et tänases kriminaalmenetluses võiks kriminaalasjade eraldamine toimuda varasemaga võrreldes kergekäelisemalt. Ka tänastes oludes on aktuaalne Riigikohtu üldkogu poolt kohtuotsuses kriminaalasjas nr [3-1-2-1-00](#) - RT III 2000, 16, 169 märgitu, et vältida tuleb samas kuriteos osalenud isikute kriminaalasja arutamist erinevates menetlustes, sest nõnda toimides võidakse mitmel viisil riivata süüdistatavate põhiõigusi. See tähendab, et eriti põhjalikult tuleks kaaluda eraldamisi sellistest kriminaalasjadest, mis on ühendatud ühiseks menetluseks juhtudel, mil isikuid kahtlustatakse või süüdistatakse kuriteo ühises toimepanemises selle mõiste kõige laiemas tähenduses (KrMS § 216 lg 1 p 1). Just nende - ka loogiliselt kokkukuuluvate kriminaalasjade eraldamisega võivad lõppkokkuvõttes menetlejail kaasneda tõendamisraskused, süüdistatavatel aga tõsised põhiõiguste riivid.³⁷

Toodud näites 11 on kohus eraldanud ühe kriminaalasja. Määruses on kohus leidnud, et eraldamine ei kahjusta kriminaalmenetluse igakülgsust, täielikkust ja objektiivsust. Kohus on **jätnud** aga **määruses põhjendamata**, millisel **moel** ta sellisele **järeldusele on jõudnud**. Samuti on kohus leidnud, et eraldamine on vajalik põhjusel, et Isik1 suhtes oleks võimalik kohaldada kokkuleppemenetlust ja, et Isik1-te ei ole muidu võimalik kasutada Isiku asjas tunnistajana.

³⁷ Riigikohtu määrus nr 3-1-1-16-07

Arvestades asjaolu, et Isik1 on kohtu alla antud süüdistatuna kuriteole kaasaaitajana, peaks ilmselt siiski asju menetlema ühises menetluses, sest vastasel juhul tekkib olukord, kus põhiteo eest on isik süüdi mõistmata, kuid kaasaaitajana kannab juba karistust. Seega võiks kaasaaitaja kohtuotsust pidada juba eelotsuseks põhiteo tegija suhtes. Ning kuigi kokkuleppemenetluse eelduseks ei ole süü tunnistamine, tekkiks vastuolu süütuse presumptsiooni põhimõttega.

Kindlasti ei tohi kohtuotsuste kokkuleppe sisu osa piirduda vaid sellise tekstiga nagu otsuses nr 1-06-3022 *KOKKULEPPE SISU 02.03.2006.a. sõlmiti süüdistatava, kaitsja ja prokuröri vahel kokkulepe karistuses – 4-kuulises vangistuses*. Samuti ei tohiks kokkuleppemenetluse otsuses piirduda vaid otsuse resolutiivosaga, kuna kaebeõigus on niigi piiratud ning ainult resolutiivosa ei saa näidata võimalikke KrMS 9. peatüki 2. jao rikkumist.

Analüüsi käigus vaadeldud määruste puhul on kriminaalrajade eraldamise põhjendused kokkuleppemenetluses olnud kohtute poolt järgmised

* kui kriminaalrajade arutamist takistab süüdistatava raske haigus, mis ei võimalda tal kohtusse ilmuda, võib kohus teha tema süüdistuse eraldi menetlemise määruse

* ei ole võimalik olnud saada kannatanult kirjalikku nõusolekut kokkuleppemenetluses asja lahendamiseks, kuivõrd kannatanu asub käesoleval ajal Soomes.

* eraldada Isik 1 ja Isik 2 kriminaalrajad eraldi menetlusse, kuna Isik 2 kohta on kohtutoimikus tõend, et tema tervislik seisund on halb. Seetõttu ei ole võimalik Isik 2 osas kokkulepet täna arutada, edaspidiste menetlusotsustuste tegemiseks on vaja teha järelepärimine tervishoiuasutusse. /...../ Kriminaalrajade eraldamine ei kahjusta kriminaalmenetluse igakülgust, täielikkust ja objektiivsust, sest käesolevas kriminaalrajade esemeks olevad teod on süüdistatavate poolt toime pandud küll ühes kohas ja ühe isiku suhtes, kuid käitumisaktid on olnud üksikaktid, tegu ei ole grupis toime pandud kuriteoga.

Siinkohal tuleb mainida, et kuigi vastavalt KrMS § 385 p 15-le ei ole kriminaalrajade eraldamise ja ühendamise määrused vaidlustatavad määruskaebuse lahendamise menetluses, peaksid vastavad määrused tunduvalt sisulisemaks muutuma ning mitte piirduma vaid kohtu veendumusega, et eraldamine ei kahjusta kriminaalmenetluse igakülgust, täielikkust ja objektiivsust, täpsustamata, millisel moel selline veendumus kohtul on tekkinud.

Kriminaaltoimiku tagastamise määrused põhinesid järgmistel alustel:

* prokurör loobus kokkuleppes (4)

* kohus ei nõustunud karistuse kvalifikatsiooni, liigi või määruga (7)³⁸

* süüdistatav loobus kokkuleppes (4)

* kaitsja loobus kokkuleppes (1)

Kohus oma karistuse kvalifikatsiooni, liigi või määruga mittenõustumist oli motiveerinud järgmistel viisidel:

1) Lähtudes eeltoodust ei nõustu kohus kokkuleppes kokkulepitud karistuse määruga, leides, et ärakantud karistuseks tuleb lugeda sundtoomise korras Isiku kinnipidamine 25-26.05.2006 s.o. 2 päeva

---

³⁸ Enamasti oli kokkuleppes kokku lepitud karistus kohtu arvates liiga kerge.

2) Kuna 11.09.2006.a kokkuleppes on KarS § 65 lg 2 järgi liitkaristuse moodustamisel alusetult võetud ärakandmata karistusosa suuruseks 27 päeva asemel 1 kuu ja sellest tulenevalt on kokkulepitud karistus 3 päeva võrra suurem KarS § 65 lõikes 2 sätestatud põhimõttest, siis ei nõustu kohus kokkuleppes kajastatud karistuse määraga.

3) Kuna KarS § 25 lg 1,2 ja § 199 lg 2 p 4 asemel on Isiku kuritegelik käitumine alusetult kvalifitseeritud KarS § 199 lg 2 p 4 järgi lõpuleviidud kuriteona, siis ei nõustu kohus 11.09.2006.a kokkuleppes märgitud kuriteo kvalifikatsiooniga.

Ühel juhul oli kohus andnud määruses prokuratuurile konkreetsed juhised edaspidiseks menetluse läbiviimiseks: *Tagastada kriminaalasi nr.***** Isiku süüdistuses KarS § 329 järgi Viru Ringkonnaprokuratuurile võimalusega uue kokkuleppe sõlmimiseks täiendustega Ida-Viru Maakohtu 28.10.2005.a. kohtuotsusega temale tingimisi mõistetud karistuse liitmiseks KarS § 65 sätete kohaldamise osas.*

Nagu nähtub määrustest on toimik tagastatud prokuratuurile ka olukorras, kus prokuratuur ei ole arvestanud eelvangistuses viibitud aega karistuse hulka. Antud juhtumite puhul peaks kohtul olema võimalus lõpliku karistuse mõistmise muutmiseks juhaks, kui sellega nõustuvad kohtuistungil prokurör, kaitsja ja süüdistatav. Ebamõistlik on olukord, kus reaalne karistus muutub kahe või kolme päeva võrra, kuid vastav asjaolu toob kaasa menetluse pikenemise, mille käigus nii kohus kui ka prokuratuur peavad tegema lisa tööd.³⁹

6. Kokkuleppemenetlus vs. väärteomenetlus

Võrreldes kokkuleppemenetlust ja väärteomenetlust tuleb tõdeda, et **väärteomenetluse üldmenetlust** on läbi viia tunduvalt **keerukam kui kokkuleppemenetlust**. See ei saa olla aga enam proportsionaalne õigusemõistmise seisukohalt, kui **vähetahtsama süüteo** (mida väärtegu kahtlemata on) menetlemine võtab **rohkem aega** ning on menetlusalusele **isikule keerulisem**, kui **raskema süüteo** menetlus. Ka selles mõttes, et kuriteo puhul peaks olema suuremad menetlustagatised.

Samuti toimib väärteomenetluse puhul kolmeastmeline kontroll, mis kokkuleppemenetluses on piiratud vastavalt KrMS § 318 lg 3 p-le 4. Seega kuigi sõlmitakse kokkulepe prokuröri ja kahtlustatava või süüdistatava vahel, mis peaks viitama nendevahelisele konsensussele jõudmisele ja välistama edaspidised kaebused, jääb kahtlustatav siiski ilma olulisest edasikaebe õigusest ning võimalusest õiglasele lahendile.

Tulenevalt eeltoodust tuleb nentida, et kokkuleppemenetluste puhul **liigub otsustav võim kohtu käest prokuratuuri kätte** ning tegelikkuses võidab antud menetlusvormist eelkõige prokuratuur.

---

³⁹ Kohtul tuleb teha toimiku tagastamise määrus, prokuratuur sõlmib uue kokkuleppe ning uuesti esitada toimik kohtule, misjärel teeb kohus uuesti kohtu alla andmise määruse ja toimub uus istung.

Järeldused

Kokkuleppemenetluses ei ole tagatud kõik süüdistatava ja kannatanu õigused. Samuti on piiratud kohtu tegevust.

Analüüsist tulenevalt selgub, et kokkuleppemenetluse regulatsioon on tekitanud hulgaliselt erinevat rakendamispraktikat. Samuti ei ole kokkuleppemenetlus täitnud täielikult oma eesmärki, mis oleks menetluse kiirem läbiviimine. Kui kokkuleppemenetlusega jõutakse aastaid peale kuritegu kohtusse, siis menetluslik võit ei saa olla eriti suur. Samas ei ole kindlasti ka karistamine enam efektiivne, sest enamus kokkuleppemenetluses mõistetud karistusi rakendatakse vaid tingimisi. Samas ei saa menetluslik kiirus saada eesmärgiks omaette. Tuleb tõdeda, et kokkuleppemenetlus on nn "venitatud" menetluste väga hea menetlusvorm.

Kuna nii kahtlustatava või süüdistava ning kannatanu õigused on kokkuleppemenetluses piiratud, siis peaks kaaluma lühimenetluse regulatsiooni osalist täiendamist sätetega, mis praegu reguleerivad kokkuleppemenetlust ning kokkuleppemenetlust võimaldamise kohaldamist ainult väärtegade puhul

Võimalik on ka kokkuleppemenetluse regulatsiooni täiendamine, rakendamata seda väärtegade puhul. Eraldi tuleks sätestada tingimisi karistuse kohaldamine kokkuleppemenetluses, kui üks kokkuleppe objekt. Praegusel juhul ei saa korrektseks lugeda olukorda, kus tingimisi karistuse kandmine tuleks lahendada karistuse mõistmisest eraldi, kuid kokkuleppemenetluse raames seaduse järgi vastav võimalus puudub.

Kohtumenetlus kokkuleppemenetluses ei saa olla pelgalt formaalne kokkuleppe kinnitamine. Kohus peab kasutama kõiki ette nähtud ja kohtule võimalikke vahendeid asjaolude välja selgitamiseks. Samuti ei tohi kokkuleppemenetluse käigus tehtud otsus koosneda vaid resolutsiooniosast.

Otstarbekas oleks seaduses sätestada ka juhud, kus kannatanu nõusolekut kokkuleppemenetluse kohaldamiseks ei ole üldse vaja (näiteks olukord, kus kahtlustatav on nõus vabatahtlikult hüvitama kannatanule tekitatud kahju või kui isik on kahjud hüvitanud uurimise ajal). Samas tuleks täpsustada seaduses kannatanu kahju suuruse ja laadi kohta arvamuse andmine.

Probleemiks on osutunud kuritegude kvalifitseerimine, karistuse mõistmine vastavalt KarS-is sätestatule ning tingimisi karistuse täitmisele pööramine. Siinkohal oleks vajalik nii prokuröride, kohtunike kui ka kaitsjate hoolikam süvenemine kokkuleppes märgitavale kui ka tehtavale või tehtud kohtulahendile. Kokkuleppemenetlus saab täita oma eesmärki ainult juhul, kui kohus ja prokuratuur liiguvad õiglase lahendi suunas. Kuna kokkuleppemenetluste osakaal kriminaalmenetluses on suhteliselt suur, siis seda enam peaks neile pöörama suuremat tähelepanu.

Kohtuotsuses peab olema kajastatud nii kannatanu nõusolek, kui ka kohtualuse, prokuröri ja kaitsja kinnitus kokkuleppe juurde jäämise kohta.

Kriminaalrajade liitmine ja eraldamine ning erinevate kriminaalmenetluste käigus tehtavate määruste koostamine vajaks täiendavat koolitust kohtutes. Määrused peavad muutuma oluliselt sisukamateks. Kokkuleppemenetluses kohtulahendi teinud kohtunik peab ennast

taandama sama asja arutamises. Lahenduseks ei ole samale kriminaalasjale uue numbri andmine.

Lisakaristuste mõistmine vajab selgemat regulatsiooni.

Süüd kergendavate ja raskendavate asjaolude arvestamine kohtu poolt karistuse mõistmisel kokkuleppemenetluses on problemaatiline.

Rohkem tähelepanu tuleb pöörata süüdistatava isiku eelnevale karistatusele ning võimalikule tingimisi mõistetud kehtivale karistustele. Analüüsist nähtub, et nii kohtud kui ka prokuratuur suhtuvad sellese pealiskaudselt ning isegi samal kuul toimunud erinevate kohtute kohtumenetlused on tuvastanud sama isiku kohta erinevad karistusandmed.

Probleemiks on osutunud liitkaristuste mõistmine. Vastav temaatika vajab täiendavat selgitust ja koolitust kohtunikonnas.

Karistuse mõistmine peab olema motiveeritud. Karistus motiveerimiseks ei piisa kohtu tõdemusest, et prokurör nõuab sellist karistust.